

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

Náboženství a práva dětí

Blanka Malcová

Katedra religionistiky

Vedoucí práce: Doc. Pavel Hošek, Th.D.

Studijní program: Teologie

Studijní obor: Křesťanská humanitární a pastorační práce

Praha 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem Náboženství a práva dětí zpracovala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze dne 10.4. 2012

Blanka Malcová

Bibliografická citace

Náboženství a práva dětí: diplomová práce/Blanka Malcová; vedoucí práce:
Doc. Pavel Hošek, Th.D. Praha 2012. 86 s.

Anotace

Diplomová práce „Náboženství a práva dětí“ se zabývá složitým vztahem náboženství a dětských práv. Nejprve tuto problematiku zkoumá na základě relevantních dokumentů, poté se věnuje největším problémům v této oblasti, jak na ně poukazují zastánci dětských práv. Práce se dále zaměřuje na postoj jednotlivých náboženství k právům dětí; zkoumá práva dětí v islámu, judaismu a křesťanství a upozorňuje na nejčastější problémy jejich porušování. Závěrečná část práce je pak věnována tématu postojů křesťanských rodičů k právu na svobodu náboženství u svých dětí, které zakotvuje Úmluva o právech dítěte. Při zkoumání této problematiky práce využívá kvalitativních metod výzkumu. Jedná se především o poznatky získané z rozhovorů, které byly na toto téma realizovány s rodiči římsko-katolického vyznání. Výsledky těchto rozhovorů jsou pak na závěr shrnuty a dokumentují tak postoje rodičů k problematice a nastiňují možné přístupy jejího řešení.

Klíčová slova

Dětská práva, Úmluva o právech dítěte, porušování dětských práv, obhájení dětských práv, obřízka, dětské sňatky, zneužívání dětí, náboženská výchova, práva rodičů.

Summary

The diploma work „Religion and children’s Rights“ deals with difficult relationship between religion and children’s rights. First it examines this issue on the basis of the relevant documents and then presents the biggest problems in this area which are referend by human rights defenders. The work is also focused on different religion attitudes to children’s rights, examines children’s rights in Islam, Judaism and Christianity. It draws attention to the most frequent problems and their most common violations. The final part of the work is devoted to the topic of Christian parent’s attitudes to the right to freedom of religion for their children which is established in the Convention on the Rights of the Child. When examining this issue the work uses qualitative research method. There are mainly information gained from interviews which were realized with Roman Catholic parents. The results of these interviews are summarized at the end documenting parent’s attitudes to this problem and shows possible approaches to their solving.

Keywords

Children’s Rights, Convention on the Rights of the Child, child rights violation, children’s rights advocates, circumcision, child marriages, child abuse, religious education, rights of parents.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce doc. Pavlu Hoškovi, Th.D., za odborné vedení, rady a připomínky, kterými mi byl při práci velmi nápomocen. Děkuji také všem rodičům – respondentům, kteří mi věnovali svůj čas a byli ochotni se mnou sdílet své postoje a zkušenosti. Velký dík patří také mojí rodině, která mě v práci podporovala a měla se mnou trpělivost.

Obsah

Úvod	8
1. Dětská práva	9
1.1. Historický vývoj.....	9
1.2. Dokumenty.....	11
1.2.1. Úmluva o právech dítěte.....	11
1.2.2. Úmluva a náboženství.....	14
1.2.3. Ostatní dokumenty.....	17
1.3. Různé pohledy na problematiku.....	21
1.4. Shrnutí.....	30
2. Náboženství a práva dětí	32
2.1. Islám	32
2.1.1. Dětská práva v islámu.....	32
2.1.2. Porušování dětských práv v islámu.....	35
2.1.3. Shrnutí.....	42
2.2. Judaismus	42
2.2.1. Dětská práva v judaismu.....	42
2.2.2. Porušování dětských práv v judaismu.....	45
2.2.3. Shrnutí.....	48
2.3. Křesťanství	49

2.3.1. Biblický exkurs.....	49
2.3.2. Dětská práva v křesťanství.....	51
2.3.3. Porušování dětských práv v křesťanství.....	54
2.3.4. Shrnutí.....	59
3. Výzkumný projekt.....	59
3.1. Formulace problému.....	60
3.2. Cíle a výzkumné otázky práce.....	61
3.3. Metodologie výzkumu.....	62
3.4. Rozhovory s rodiči.....	64
3.4.1. Struktura rozhovoru.....	64
3.4.2. Výsledky rozhovorů.....	64
3.4.3. Shrnutí výsledků výzkumu.....	69
3.5. Závěr výzkumu.....	71
4. Závěr.....	72
Literatura.....	74
Internetové zdroje.....	76
Příloha.....	79

Úvod

20. století přineslo zcela nový pohled na děti a jejich práva. Do té doby se na děti pohlíželo jako na osoby podřízené dospělým. Dětství pak bylo chápáno jako krátká vývojová etapa před dosažením dospělosti. Smlouvy, které v této době vznikly, byly v tomto směru přelomem: dětem byla přiznána stejná práva jako každému jednotlivci, tedy obecně lidská práva v celém jejich spektru. Změnil se také přístup k dítěti a pohled na něj: dítě přestalo být chápáno pouze jako objekt, který má zvláštní potřeby (přístup ke vzdělání, zdravotní péči), ale také jako subjekt, nositel širokého okruhu lidských práv.

Tyto změny v chápání dítěte a jeho práv, jež lze hodnotit jako pozitivní, s sebou přinesly i jistá napětí v oblastech, která dříve neexistovala. To se týká například možného konfliktu práv a povinností rodičů (ochrana zájmů dítěte, dohled nad dítětem, právo užít přiměřených výchovných prostředků, atd.) a práv dítěte (právo na rozvoj a participaci, právo svobodně vyjadřovat své názory ve všech záležitostech apod.). Také vztah dětských práv a náboženství není zcela neproblematický. To, co celá staletí bylo chápáno jako jasné a nezpochybnitelné právo rodičů, tedy vychovávat své děti v souladu se svým náboženským přesvědčením a předávat jim své náboženské a kulturní hodnoty, se nyní dostává do jistého rozporu právě s dětskými právy. Známé jsou také časté případy porušování dětských práv právě ve jménu náboženství (rituál obřízky děvčátek v některých zemích Afriky, dětská manželství apod.). Na druhé straně však mnohé náboženské organizace bojují proti porušování lidských práv a zasazují se i o práva dětí.

Úkolem této práce je tedy zmapovat problematiku vztahu dětských práv a náboženství. Práce toto téma zkoumá nejprve z pozice příslušných dokumentů, následně pak také z pohledu obhájců dětských práv a na závěr i z pohledu jednotlivých náboženství, jejich textů a tradic, přičemž se v této souvislosti zaměřuje na nejčastější problémy porušování dětských práv. Cílem práce je tedy odpovědět na otázku, zda a jak jsou pošlapávána dětská práva ve jménu náboženství a kdo se na tomto porušování práv nejvíce podílí. Cílem je také prozkoumat, jakou roli v této problematice hrají rodiče dětí, jejichž práva jsou porušována. V praktické části se proto zaměřím na postoj katolických rodičů

k právu jejich dětí na svobodu náboženství, jak jej zakotvuje Úmluva o právech dítěte.

1. Dětská práva

1.1. Historický vývoj

Vztah společnosti k dětem prošel v dějinách určitým vývojem. Starověk na dítě pohlížel jako na předmět, který nemá žádnou hodnotu. Dítě bylo považováno za nesvéprávnou osobu a bylo zcela závislé na rozhodnutí svých rodičů (zejména otce). Ti s ním mohli neomezeně nakládat, tedy např. prodat do otroctví, popř. i zabít. S rozvojem křesťanství dochází v této oblasti k určité proměně. Je vydán zákaz zabíjení dětí, církve se navíc ujímají péče o děti, které potřebují pomoc, tj. o děti chudé, nemocné, opuštěné atd. V období renesance se objevují první poznatky o vývoji dítěte, jeho potřebách a důraz se klade i na význam dětství. V této době působí i významný český pedagog Jan Amos Komenský. V 18. století se prosazují snahy zohledňovat a uspokojovat přirozené potřeby dětí. Osvícenství nejen objevilo vlastní hodnotu dětství a rozešlo se s myšlenkou, že dítě je pouze malý dospělý, nýbrž přišlo také s výchovou malých dětí. Nejznámějšími představiteli této doby jsou Voltaire, Jean Jacques Rousseau a Pestalozzi. Osvícenství také jako první proklamovalo ochranu nenarozených dětí.¹ 19. století s sebou přináší problematiku dětské práce. S nástupem industrializace se množí případy dětí, které těžce pracují v továrnách za směšně nízkou mzdu. Jiné děti zase nemohou plnit školní docházku, protože pomáhají rodičům při zemědělských pracích nebo proto, že jejich rodiče nemají prostředky na zaplacení školného. Z těchto důvodů jsou postupně vydávány zákony, které dětskou práci omezují, např. zákon zakazující práci dětí pod zemí, nařízení stanovující maximální počty odpracovaných hodin během dne a týdne nebo opatření zamezující práci dětí do určitého věku. Dětská práce je pak zcela zakázána až na konci 19. století.²

¹ Srv. MAIER, Hans. Wie universal sind die Menschenrechte. Herder.1997. In: Hanuš (Ed.). Křesťanství a lidská práva. Praha: Vyšehrad. 2002. Str. 101.

² Srv. SURALL, Frank. Ethik des Kindes. Kinderrechte und ihre theologisch-ethische Rezeption. Stuttgart: Kohlhammer, 2009. Str. 26.

Teprve až 20. století však přineslo ucelenou koncepci dětských práv. První mezinárodní smlouvy v oblasti práv dítěte se týkaly potlačení obchodu s děvčaty (1910) a se ženami a dětmi (1921). Roku 1920 vznikla v Ženevě Mezinárodní unie pomoci dětem (UISE), která se zprvu soustředila zejména na pomoc dětem postižených válkou. Tato organizace o tři roky později připravila dokument nazvaný Deklarace práv dítěte. Ten byl v roce 1924 projednán Shromážděním Společnosti národů a vešel ve známost jako Ženevská deklarace práv dítěte. Tato deklarace krátce a povšechně definovala základní práva dítěte. I když dokument postrádal mezinárodně právní závaznost, přesto šlo o významný posun vpřed.³

Špatné zkušenosti s porušováním základních lidských práv v průběhu 2. světové války daly podnět ke vzniku Organizace spojených národů (OSN) a také k přijetí řady dokumentů týkajících se dodržování lidských práv. Nejdůležitějším dokumentem se stala bezesporu Všeobecná deklarace lidských práv (1948). V roce 1946 vznikl také Mezinárodní fond na pomoc dětem, později nazvaný UNICEF. V listopadu 1959 přijímá Valné shromáždění OSN Chartu práv dítěte, která v preambuli přímo odkazuje na Všeobecnou deklaraci lidských práv a přiznává dětem jejich základní práva. Hlavní důraz je přitom kladen na ochranu dětí. I tento dokument však postrádal mezinárodně právní závaznost.⁴

V roce 1979 přišlo Polsko s návrhem vytvořit nový mezinárodně závazný dokument týkající se práv dětí. Přípravné práce byly velmi složité a trvaly deset let. Na jeho přípravě se podílel mezinárodní tým složený z odborníků různých profesí, ale i řada mezinárodních a nevládních organizací. Dokument dostal název „Úmluva o právech dítěte“ a 20. listopadu 1989 byl pak v New Yorku jednomyslně přijat Valným shromážděním OSN. Mezi prvními ji podepsal a ratifikoval náš stát, tehdy ještě jako ČSFR a to v září 1990. Od ledna 1993 je dokument závazný i pro Českou republiku. Do současné doby Úmluvu ratifikovalo bezmála 191 států kromě Somálska a USA.⁵

³ Srv. DAVID, Roman. Práva dítěte: Úmluva o právech dítěte a její charakteristika. Vyd.1. Olomouc: Olomouc, 1999.

⁴ Srv. tamtéž

⁵ Srv. tamtéž

1.2. Dokumenty

1.2.1. Úmluva o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte chce stanovit nutný základní standard v oblasti práv dětí. Oproti předchozím dokumentům Úmluva zdůrazňuje individualitu dítěte. Děti jsou zde chápány jako subjekty práv a povinností. Dodržování práv dětí je kontrolováno Výborem pro práva dítěte. Státy, které Úmluvu ratifikovaly, jsou povinny každých 5 let předkládat tomuto orgánu zprávu o dodržování práv dětí v zemi. Česká republika si vymohla výjimku týkající se článku 7 Úmluvy, tedy práva dítěte znát rodiče. V případě umělého oplodnění či trvalého osvojení tedy dítě u nás rodiče znát nemusí.

Úmluva o právech dítěte obsahuje celkem 54 článků a je strukturována do následujících částí:

Preambule

1. Ustanovení hmotná

- občanská práva a svobody
- rodinné prostředí a vedení dítěte
- základní zdravotní a sociální péče o dítě
- výchova a vzdělávání, volný čas a rekreace
- zvláštní ochranná opatření v různých situacích

2. Uskutečňování a monitoring Úmluvy, ustanovení a činnost Výboru pro práva dítěte

3. Závěrečná ustanovení, podmínky přistoupení a vypovězení Úmluvy⁶

Úvodní část Úmluvy se odvolává na základní principy zakotvené ve Všeobecné deklaraci lidských práv. Znovu je zde zdůrazněna skutečnost, že děti, díky své zranitelnosti, potřebují zvláštní péči a ochranu a zvláštní důraz je kladen i na

⁶ Úmluva o právech dítěte. Dokument OSN. Dostupné z <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete>. Download 28.11.2011.

péči a odpovědnost rodiny. Preambule také potvrzuje potřebu právní a jiné ochrany dítěte před a po narození a význam tradic a kulturních hodnot každého národa pro ochranu a harmonický vývoj dítěte. Článek 1 Úmluvy definuje dítě jako „každou lidskou bytost mladší 18-ti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.“ Tato definice odráží současnou diskuzi o právní ochraně a konceptu pojmu dítě. I přes veškerý kulturní relativismus však dítě bez ohledu na svoji zralost, bez ohledu na kontinent a kulturní prostředí požívá dle Úmluvy ochrany až do svých 18 let.⁷

První část definuje tato dětská práva:

- Právo na život
- Právo na jméno
- Právo na rodiče a výchovu
- Svoboda projevu a přístupu k informacím
- Svoboda myšlení a náboženského vyznání
- Svoboda sdružování a pokojného shromažďování
- Právo na ochranu soukromí
- Právo na ochranu před násilím, ponižováním a vykořisťováním
- Právo na zajištění ochrany a pomoci zajišťované státem, pokud je dítě zbaveno rodinného prostředí
- Právo duševně a tělesně handicapovaných dětí prožít plný a řádný život
- Právo na ochranu zdraví a využívání zdravotnických zařízení
- Právo na výhody sociálního zabezpečení
- Právo na životní úroveň potřebnou pro rozvoj dítěte
- Právo na vzdělání
- Právo na používání vlastního jazyka
- Právo na odpočinek a volný čas
- Právo na ochranu před prací, která ohrožuje jeho zdraví, vzdělání nebo vývoj⁸

V první části Úmluvy jsou zakotveny i povinnosti státu, které má v souvislosti s naplňováním dětských práv. Patří sem přijetí opatření vedoucí ke snížení dětské úmrtnosti, k zajištění zdravotní péče pro děti a matky před porodem,

⁷ Úmluva o právech dítěte. Dokument OSN. Dostupné z <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete>. Download 28.11.2011.

⁸ Tamtéž

k rozvoji zdravotní osvěty, k zajištění bezplatného základního vzdělání, k zajištění podpory středního vzdělání, k zajištění poradenské služby v oblasti vzdělání, k zajištění ochrany před užíváním narkotik a ochrany před sexuálním vykořisťováním, k zabránění únosů a obchodování s dětmi, k ochraně dětí před mučením, k zákazu trestu smrti pro nezletilé, k vyloučení dětí do patnácti let z válečných akcí, k podpoře dětí, se kterými bylo nelidsky zacházeno a ke stanovení věkové hranice pro vstup do zaměstnání a délky pracovní doby nezletilých.⁹

Úmluva vedle práv dětí a povinností státu při jejich naplňování stanovuje také práva a povinnosti rodičů. Ti mají prvotní a hlavní zodpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Základním cílem jejich péče musí být přitom zájem dítěte. Rodiče jsou také odpovědní za zabezpečení životních podmínek potřebných pro rozvoj dítěte. Úmluva rovněž uznává práva a povinnosti rodičů usměrňovat dítě při výkonu jeho práva způsobem, který odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem.

Úmluva o právech dítěte se tedy zaměřuje na čtyři základní oblasti a principy:

1. Právo na život – zaručuje zachování života dítěte a uspokojování jeho základních potřeb (právo na přiměřenou životní úroveň, bydlení, výživu, zdravotní péči atd.)
2. Právo dětí na rozvoj - dítě má právo se rozvíjet, vzdělávat, má právo na svobodu myšlení, náboženského vyznání a volný přístup k informacím
3. Právo na ochranu – dítě má právo na ochranu před násilím, vykořisťováním, zanedbáváním a všemožným zneužíváním, ale i na ochranu proti poškozování v systému trestního práva
4. Participační právo – dítě se může vyjádřit ke všemu, co se ho týká, zveřejnit svůj názor na dění kolem sebe a mít slovo v záležitostech, které se ho týkají.¹⁰

⁹ Úmluva o právech dítěte. Dokument OSN. Dostupné z <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete>. Download 28.11.2011.

¹⁰ Tamtéž

1.2.2. Úmluva a náboženství

Úmluva se vztahem náboženství a dětských práv zabývá v několika člancích, výslovně pak v článku 14, který zakotvuje svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání. Doslova se zde praví:

„Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, uznávají právo dítěte na svobodu myšlení, svědomí a náboženství. Uznávají také práva a povinnosti rodičů, a v odpovídajících případech zákonných zástupců, usměrňovat dítě při výkonu jeho práva způsobem, který odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem. Svoboda projevit náboženství nebo víru může být podrobena pouze takovým omezením, jaká předpisuje zákon a která jsou nutná k ochraně veřejné bezpečnosti, pořádku, zdraví nebo morálky nebo základních práv a svobod jiných.“¹¹

Úmluva tedy na jedné straně přiznává dětem právo na svobodu náboženského vyznání, na druhé straně však rodičům dovoluje dítě v tomto ohledu usměrňovat „způsobem, který odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem.“¹² Tato formulace se zdá být poněkud nejasná a nejednoznačná a jen těžko může sloužit v praxi jako vodítko k posouzení, kdo má v konkrétní situaci jaké právo a či právo má přednost nebo větší váhu.

Další problematickou pasáž lze nalézt i v článku 12: „Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.“¹³

Tato formulace opět zdůrazňuje právo dítěte svobodně vyjadřovat svůj názor, přičemž povinností rodičů je tento názor brát v potaz ve všech záležitostech (tedy i náboženských) týkajících se dítěte. Znovu je zde užitá obecná a neurčitá formulace, která nic neříká o tom, kdy dítě smí samostatně rozhodovat v otázkách své náboženské orientace, která se nemusí shodovat s náboženským přesvědčením rodičů.

¹¹ Úmluva o právech dítěte. Dokument OSN. Dostupné z <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete>. Download 28.11.2011.

¹² Tamtéž

¹³ Tamtéž

Článek 13 se zabývá svobodou projevu: „Dítě má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice.“¹⁴ V podobném duchu pokračuje i článek 15, který se zabývá svobodou sdružování: „Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, uznávají právo dítěte na svobodu sdružování a svobodu pokojného shromažďování.“¹⁵

Všechny uvedené formulace podporují práva a svobody dětí, umožňují jim více rozhodovat o sobě a ve svém důsledku vedou k jejich větší autonomii a nezávislosti na rodičích.

O právech rodičů ve vztahu k dítěti se kromě zmíněného článku 14 hovoří ještě v článku 3, který konstatuje, že při zajišťování péče a ochrany dítěte je třeba brát ohled na práva a povinnosti jeho rodičů. To je potvrzeno i v článku 5, který zavazuje státy „respektovat odpovědnost, práva a povinnosti rodičů, které směřují k zabezpečení jeho orientace a usměrňování při výkonu práv podle Úmluvy v souladu s jeho rozvíjejícími se schopnostmi.“¹⁶ Určitý prostor je pak věnován i povinnostem rodičů: článek 18 přiznává oběma rodičům společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte, přičemž hlavním smyslem jejich péče musí být přitom zájem dítěte. Rodiče také nesou základní odpovědnost za zabezpečení životních podmínek nezbytných pro rozvoj dítěte.

Pro pochopení vztahu dětských práv a náboženství jsou důležité také některé principy, které jsou v Úmluvě zmíněny. Jedná se například o závěrečnou pasáž preambule, kde se hovoří o „náležitém ohledu na význam tradic a kulturních hodnot každého národa pro ochranu a harmonický vývoj dítěte“¹⁷. Důležitá je z tohoto hlediska i formulace obsažená v článku 29: „výchova dítěte má směřovat k výchově zaměřené na posilování úcty k rodičům dítěte, ke své vlastní kultuře, jazyku a hodnotám, k národním hodnotám země trvalého pobytu, jakož i země jeho původu a k jiným civilizacím“¹⁸ a dále „výchova dítěte má směřovat k přípravě na zodpovědný život ve svobodné společnosti v duchu

¹⁴ Úmluva o právech dítěte. Dokument OSN. Dostupné z <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete>. Download 28.11.2011.

¹⁵ Tamtéž

¹⁶ Tamtéž

¹⁷ Tamtéž

¹⁸ Tamtéž

porozumění, míru, snášenlivosti, rovnosti pohlaví a přátelství mezi všemi národy, etnickými, národnostními a náboženskými skupinami.“¹⁹

Úmluva tedy na jedné straně posiluje autonomii dětí tím, že jim přiznává širokou škálu práv a svobod, na druhé straně vybízí rodiče k usměrňování dítěte, dává jim hlavní odpovědnost za jeho výchovu a vývoj, přičemž nejvyšší hodnotou je zájem dítěte. Tato skutečnost staví práva dětí a práva rodičů do určitého napětí, které může přinášet problémy nejen v oblasti náboženské orientace, ale i v dalších oblastech. To se může projevit např. v otázce svobodné volby náboženství nebo naopak odklonění se od náboženského přesvědčení svých rodičů. Do jaké míry, popř. do jakého věku dítěte mají rodiče právo zasahovat do práv a svobod dítěte, Úmluva nespécifikuje. Nejasné je v těchto případech i hledisko nejlepšího zájmu dítěte.

Tato nejednoznačnost formulací týkajících se svobody náboženství je jistou daní za to, že Úmluva byla ratifikována všemi členskými zeměmi OSN kromě USA a Somálska. Někteří obhájci dětských práv přitom poukazují na to, že dítěti je přiznána nižší míra svobod v oblasti náboženství než dospělým. Odkazují přitom na článek 15 Listiny základních lidských práv a svobod, který stanovuje: „Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena. Každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání.“²⁰ Také článek 16 Listiny přiznává dospělým v této oblasti větší práva, když říká: „Každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu.“²¹ Některé země (Belgie a Nizozemí) proto Úmluvu výslovně ratifikovaly s tím, že článek 14 má být vykládán v souladu s ustanoveními Listiny základních lidských práv a svobod a Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, které uznávají právo zvolit si svoji náboženskou orientaci. Požadavek skandinávských zemí a Kanady na to, aby do Úmluvy o právech dítěte byly převzaty formulace z těchto mezinárodních dokumentů, byl důrazně odmítnut především ze strany

¹⁹ Úmluva o právech dítěte. Dokument OSN. Dostupné z <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete>. Download 28.11.2011.

²⁰ Listina základních lidských svobod. Ústavní zákon 2/1993 Sb. Čl.15. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>. Download 29.11.2011.

²¹ Listina základních lidských svobod. Ústavní zákon 2/1993 Sb. Čl.16. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>. Download 29.11.2011.

muslimských států, které argumentovaly tím, že právo dětí na svobodnou volbu víry je v rozporu se zásadami muslimského práva.²²

To, že text Úmluvy je v otázkách vztahu dětských práv k náboženství příliš obecný, nekonkrétní a nelze z něj odvozovat žádná univerzálně platná a uspokojivá řešení, dokládá i skutečnost, že je Úmluva zdrojem argumentace skupin, které ideově stojí zcela na opačných pozicích. Jedná se například o střet některých katolických křesťanů, kteří na základě textu Úmluvy hovoří o „právu dětí na náboženství“ a jinými (např. Mezinárodní humanistická a etická unie), pro které je jakákoliv náboženská výchova porušením práva dítěte na rozvoj. Na postoje těchto skupin bych se ráda podrobněji zaměřila v kapitole 1.3.

1.2.3. Ostatní dokumenty

Důležitým dokumentem, týkající se vztahu dětských práv a náboženství, je zákon „O svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů“ z roku 2002, ve kterém se praví: „Právo nezletilých dětí na svobodu náboženského vyznání nebo být bez vyznání je zaručeno. Zákonní zástupci nezletilých dětí mohou výkon tohoto práva usměrňovat způsobem odpovídajícím rozvíjejícím se schopnostem nezletilých dětí.“²³ Tato formulace je tedy z větší části převzata z článku 14 Úmluvy. Hranice dosažení tzv. náboženské svéprávnosti (die Religionsmündigkeit), neboli okamžiku, od kterého smí dítě zcela samostatně rozhodovat v otázkách své příslušnosti ke konkrétnímu náboženství nebo naopak k ateismu, je tedy také zde vázána na dosažení plnoletosti, tj. na ukončený osmnáctý rok života. Předchozí úprava (zákon 104/1991) přitom hranici náboženské svéprávnosti kladla na patnáctý rok života a reflektovala tak více skutečnost, že jak hranice trestní odpovědnosti (trestní zákoník, §11)²⁴, tak i hranice způsobilosti k uzavírání pracovněprávních vztahů (zákoník práce, §11)²⁵ je stanovena na

²² Srv. FINEMAN, Albertson, WORTHINGTON, Martha. What is right for children? The competing paradigm of religion and human rights. Ashgate:Oxon.2009. Str.248

²³ Zákon č.3/2002, „O svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů.“ § 2/3. Dostupné z: <http://www.esipa.cz/sbirka/sbsrv.dll/sb?DR=AN+CP=2002s003>. Download 29.11.2011.

²⁴ Srv. Trestní zákoník. Zákon č.40/2009 Sb., §11. Dostupné z: <http://trestnizakonik.cz> Download 29.11.2011.

²⁵ Srv. Zákoník práce. Zákon č.65/1965 Sb. §11. Dostupné z: <http://www.zakonik-prace.cz/2zakonik-prace.html>. Download 29.11.2011.

dosažení patnácti let věku. Posunutí hranice náboženské svéprávnosti na osmnáct let se tak v této souvislosti jeví jako poněkud problematické.²⁶

Problematikou vztahu dětských práv a náboženství se zabývají ještě i další dokumenty. Jedná se například o zákony, které v některých zemích upřesňují věkové hranice, kdy se děti mohou v náboženských otázkách samostatně a svobodně rozhodovat. Cílem těchto zákonů je většinou konkretizovat a upřesňovat nejasná ustanovení Úmluvy týkající se svobody náboženství dětí.

V Německu je to zákon o náboženské výchově dětí, který je v platnosti již od roku 1922. Podle něj mají rodiče právo rozhodovat o náboženské výchově svých dětí. V případě, že se rodiče z nějakých důvodů nedohodnou na náboženské výchově svých dětí nebo v případě změn náboženské orientace rodičů, se k tomuto problému může vyjádřit i samo dítě starší deseti let. Článek 5 tohoto zákona pak dítěti ve věku čtrnácti let přiznává právo na svobodnou volbu náboženského vyznání. To zahrnuje i právo na vystoupení z náboženské obce, k níž dítě do té doby náleželo a rovněž i právo na rozhodnutí, zda se účastnit nebo neúčastnit výuky náboženství. Od dvanácti let pak dítě nesmí být proti své vůli nuceno ke změně své náboženské orientace.²⁷

Rovněž Švýcarsko zakotvuje ve svém občanském zákoníku právo rodičů rozhodovat o náboženské výchově svých dětí. Samostatně a svobodně se o svém náboženském přesvědčení mohou rozhodovat děti od šestnácti let.²⁸

Rakouský zákon č. 155 z roku 1985 o náboženské výchově je velmi podobný německému zákonu. Také zde jsou stanoveny věkové hranice 10, 12 a 14 let, kdy dítě může nejprve vyjádřit svůj postoj k problému, poté nesmí být nuceno proti své vůli ke změně svého přesvědčení a nakonec si samo může zvolit své náboženské (nebo nenáboženské) vyznání.²⁹

²⁶ Srv. POTZ, SCHINKELE, SCHWARZ, SYNEK, WIESHAIDER. Recht und Religion in Mittel- und Osteuropa. 2.Teil. Tchechien. Wien: WUV Universitätsverlag. 2004. Str.132-133.

²⁷ Srv. Gesetz über die religiöse Kindererziehung, dostupné z <http://www.gesetze-im-internet.de/kerzg/BJNR009390921.html>. Download: 29.11.2011.

²⁸ Srv. Švýcarský občanský zákoník, rodinné právo, čl.303: Religiöse Erziehung, dostupné z <http://www.admin.ch/ch/d/sr/210/a303.html>. Download: 29.11.2011.

²⁹ Srv. Bundesgesetz über die religiöse Kindererziehung 1985, dostupný z <http://familienrecht.at/fileadmin/gesetze/abgb/rekerz.pdf>. Download 29.11.2011.

Naopak zákonodárství Spojených států a mnoha dalších zemí stanovení podobných věkových hranic nezná. Rodiče tak mají právo rozhodovat o náboženské výchově svých dětí až do jejich osmnácti let.

Další skupinu dokumentů tvoří směrnice týkající se náboženské výuky ve školách. V některých evropských zemích je výuka náboženství povinným předmětem (např. v Polsku), což je hojně kritizováno mnohými obhájci dětských práv, jinde se jedná o předmět pouze volitelný. Legislativa České republiky upravuje podmínky výuky náboženství v zákoně č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (tzv. Školský zákon). Tento zákon povoluje registrovaným církvím a náboženským společnostem se zvláštními právy vyučovat náboženství na školách. Výuku lze přitom ve škole uskutečnit, pokud se k tomuto předmětu ve školním roce přihlásí alespoň 7 žáků školy. Zákon dále upravuje požadavky na kvalifikaci učitelů náboženství.³⁰

Dětskými právy se také zabývá Kompendium sociální nauky katolické církve, konkrétně v článku 244 s názvem „Důstojnost a práva dětí“. Zvláštní pozornost je zde věnována především důstojnosti dítěte: „V rodině, jakožto komunitě osob, je nutno věnovat zcela zvláštní pozornost dítěti, rozvíjet hlubokou úctu k jeho osobní důstojnosti, respektovat jeho práva a velkodušně se za ně zasazovat. To platí o každém dítěti, je to však tím naléhavější, čím je dítě menší, čím více potřebuje ochranu, čím více je nemocné, trpící nebo postižené.“³¹ V dalším odstavci pak kompendium hovoří o „prvním právu“ dítěte – o právu dítěte narodit se ve skutečné rodině. Toto právo je dnes podle kompendia často ohroženo v důsledku rozvoje genetických technologií.³²

Článek 245 pak konstatuje, že situace velkého množství dětí ve světě je velmi neuspokojivá, protože scházejí podmínky, které by umožňovaly jejich rozvoj. To vše se podle Kompendia děje navzdory existenci Úmluvy o právech dítěte, za níž se staví téměř všichni příslušníci mezinárodního společenství. Jedná se především o nedostatečnou lékařskou péči, nedostatek odpovídající stravy, absenci možnosti dosáhnout alespoň základního vzdělání a neuspokojivé podmínky bydlení. Dále pak Kompendium poukazuje na závažné problémy jako

³⁰ Srv. Zákon 561/2004 Sb., dostupný z <http://www.nicm.cz/nabozenstvi-legislativa>

³¹ Kompendium sociální nauky církve. Čl.244. Papežská rada pro spravedlnost a mír. Vyd.1. Karmelitánské nakladatelství: Kostelní Vydří, 2007.

³² Srv. tamtéž

je obchodování s dětmi, práce nezletilých, fenomén dětí žijících na ulici, nasazování dětí do válečných konfliktů, manželství malých děvčátek, zneužívání dětí pro výrobu pornografických materiálů nebo sexuální zneužívání dětí pedofilními osobami.³³

Také v některých encyklikách lze nalézt pasáže týkající se dětských práv. Jedná se například o významnou encykliku Lva XIII. Rerum Novarum z roku 1891, kde papež ostře vystupuje proti dětské práci: „Konečně není spravedlivé žádat po ženě či dítěti práci, kterou dovede vykonat muž ve zralém věku a s pevným zdravím. U dětí se musí dbát na to, aby v továrně nepracovaly dříve, než se věkem dostatečně upevní jejich tělo a rozvinou duševní schopnosti.“³⁴ Častým tématem v encyklikách je také zdůrazňování práva člověka na život (Pacem in terris) a jeho ochranu a to od jeho samého počátku, tedy od okamžiku početí až k jeho přirozenému konci (Evangelium vitae, Caritas in veritate). V encyklice Evangelium vitae z roku 1995 papež Jan Pavel II. odsuzuje potraty a jiné manipulace s nenarozeným životem: „...jsou to činy, které pozvolna ve vědomí společnosti ztrácejí charakter „provinění“ a náhle dostávají povahu „práva“, takže je dokonce požadováno, aby byly uznány veřejným zákonem a provozovány v rámci bezplatné zdravotní péče. Tyto násilné skutky zasahují život právě v těch situacích, kdy je nejkřehčí a nemá žádnou možnost se bránit. A ještě mnohem horší je, že tato bezprávi proti životu se dějí právě v rodině, která je svou podstatou určena k tomu, aby byla „svatyní života.“³⁵ Právu člověka na život pak také podle této encykliky odporují rovněž i různé manipulace s nenarozeným životem: „Podobně různé způsoby umělého oplodnění, které zdánlivě slouží životu a jsou obvykle s tímto záměrem používány, otevírají zároveň možnosti pro nové úklady proti životu.“ A dále: „Také prenatalní výzkumy..., často napomáhají k přípravě i vykonání potratu. Tento tzv. eugenický potrat je veřejným míněním přijímán na základě nesprávné domněnky, že je to v souladu s požadavkem „zdraví“. Toto mínění spojuje život s určitými podmínkami a odmítá ho, jestliže je omezen nějakým postižením nebo nemocí.“³⁶ Encyklika dále kritizuje i neutěšené podmínky, v nichž mnohé děti žijí: „Kdo by neznal ono násilí, páchané na životě milionů lidí, zvláště dětí, kteří díky nespravedlivému rozdělování bohatství mezi národy

³³ Srv. tamtéž, čl.245

³⁴ Rerum novarum: encyklika papeže Lva XIII. O dělnické otázce. 1.vyd. Praha: Zvon, 1996.

³⁵ Evangelium vitae: encyklika Jana Pavla II. O životě, který je nedotknutelné dobro. 1.vyd. Praha: Zvon, 1995.

³⁶ Tamtéž

a společenskými třídami žijí v bídě, podvýživě a hladu?“³⁷ Na problematiku chudoby a zaostalosti některých regionů se pak také zaměřuje encyklika Benedikta XVI. Caritas in Veritate z roku 2009, která se zabývá lidským rozvojem: „Nejenže situace chudoby vyvolává v mnoha regionech vysokou dětskou úmrtnost, ale v různých částech světa přetrvávají ze strany vlád praktiky demografické kontroly, které část propagují antikoncepci a nutí k interrupcím.“³⁸ Z šíření interrupcí pak papež obviňuje i některé nevládní organizace, které navíc i praktikují provádění sterilizací bez vědomí žen. Také samotná rozvojová pomoc se podle něj často pojí s podobnými praktikami.³⁹

1.3. Různé pohledy na problematiku

Zatímco některá dětská práva zakotvená v Úmluvě jsou zcela jasná, nezpochybnitelná a jsou všeobecně přijímána a podporována i napříč jednotlivými náboženstvími (právo na život, právo na ochranu), jiná jsou nejednoznačná a často se stávají zdrojem napětí, nebo jsou dokonce některými stoupenci náboženství zcela odmítána. To se týká zejména práva dítěte na rozvoj, tedy na svobodu myšlení, svobodu náboženského vyznání a volného přístupu k informacím, a také práva dítěte na participaci, které dítěti umožňuje se svobodně vyjadřovat a mít slovo ve všech záležitostech, které se jej týkají.

Práva na rozvoj a participaci, jak je zakotvuje Úmluva, jsou často pro mnohé členy jednotlivých náboženství jen těžko přijatelná. Všechna velká tradiční náboženství přiznávají rodičům plné právo a povinnost vychovávat své děti v příslušné tradici a předávat náboženské a kulturní hodnoty z generace na generaci. Právo dětí na svobodnou volbu vyznání a vyjadřování se k této problematice je pak často chápáno jako podkopávání autority rodičů a pošlapávání tradičních rodinných hodnot.

Jak jsem již dříve zmínila, nejednoznačnost některých pasáží Úmluvy týkající se vztahu dětských práv a náboženství, způsobuje, že se na ní odvolávají jak zastánci tradiční náboženské výchovy, tak i skupiny poukazující na porušování

³⁷ Tamtéž

³⁸ Caritas in Veritate: encyklika Benedikta XVI. O integrálním rozvoji člověka v lásce a v pravdě po čtyřiceti letech od vydání encykliky Populorum progressio. 1 vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009.

³⁹ Srv. tamtéž

práva dítěte na rozvoj a hovořící o náboženské výchově jako o zneužívání dětí ve jménu náboženství.

Jedním z těch, kteří na základě textu Úmluvy hovoří o právu dítěte na náboženství, je profesor náboženské pedagogiky na Evangelické fakultě v Tübingen, Friedrich Schweitzer. Ten se ve svých pracích na toto téma nejprve odvolává na text Ženevské deklarace práv dítěte z roku 1924, kde se praví: „Zákon a ostatní opatření nechtějí dítěti poskytnout příležitost i prostředky k tomu, aby se mohlo rozvíjet fyzicky, duševně, morálně, duchovně a sociálně zdravým způsobem a v podmínkách svobody a důstojnosti.“⁴⁰ V deklaraci se tedy výslovně hovoří o duchovním rozvoji dítěte. Také Úmluva duchovní rozvoj zmiňuje, konkrétně v článku 27: „Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo každého dítěte na životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální rozvoj.“⁴¹ Právo na duchovní rozvoj dítěte, jak jej zakotvují oba dokumenty, jsou pro profesora Schweitzera právem dětí na náboženskou výchovu. Přitom náboženská výchova podle něj není totožná s etickou výchovou. Otázka po Bohu sahá dále než otázka, co je dobré a co špatné. Volba náboženství přitom dítěti nemůže být předepisována nějakým zákonem. Zde profesor Schweitzer zdůrazňuje důležitou roli rodičů, kteří musí zástupně za dítě učinit vnitřní rozhodnutí se pro víru. Odmítá přitom postoj některých rodičů, kteří nechtějí své dítě vychovávat v žádném náboženství a nechávají toto rozhodnutí na samotném dítěti, až dospěje. Dítě se pak jen těžko může rozhodnout pro něco, co nezná a o čem nic neví.⁴²

Profesor Schweitzer uvádí v souvislosti s právem dítěte na náboženství tři aspekty:

- Je třeba zvyšovat obecné povědomí o právu dítěte na náboženství, zejména pak u široké veřejnosti. Není dobré, když je náboženská výchova věcí pouze náboženských společenství a věřících jedinců. Pokud je náboženství právem dítěte, pak musí být dětem poskytováno

⁴⁰ Deklarace práv dítěte. Dokument OSN. New York, 1959.

⁴¹ Úmluva o právech dítěte. Dokument OSN. Dostupné z <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete>. Download 28.11.2011.

⁴² Srv. SCHWEITZER, Friedrich. Kinder haben ein Recht auf Religion. Elternbriefe (online). 2007. Dostupné z: <http://www.elternbriefe.de/familie-von-a-bis-z/religioese-erziehung/religion-in-der-familie/kinder-haben-ein-recht-auf-religion.html>. Download 2.12.2011.

náboženské doprovázení a podpora po celou dobu jejich dospívání. Také rodiče by měli být v tomto ohledu podporováni a povzbuzováni.

- Je třeba zajistit, aby děti byly v tomto ohledu vedeny nejen v rodinách, ale i ve všech pedagogických zařízeních. Je přitom dobré, že nové vzdělávací plány v Německu výslovně zahrnují i náboženskou výchovu, která tak není určena jen dětem z církevních zařízení. Náboženské doprovázení a vzdělávání tak musí být přístupné všem dětem!
- Musíme se naučit přizpůsobovat náboženskou výchovu dětem, jejich vnímání a chápání. Pokud má být náboženská výchova nenásilná a blízká dětem, musí být koncipována jako doprovázení na jejich cestě zráním. Musí brát vážně všechny otázky a potřeby dětí, nabízet, ale nepřesvědčovat a nechávat prostor pro jejich vlastní náhled a rozhodnutí.⁴³

Dalším zastáncem konceptu práva dítěte na náboženství je i Frank Surall, docent systematické teologie na univerzitě v Bonnu. Ten ve své knize *Ethik des Kindes* pojímá právo dítěte na náboženství jako součást práva dítěte na ochranu, participaci i rozvoj. Vztah dítěte k Bohu podle něj vede k posílení a rozšíření ochrany dítěte. Tento vztah, v němž je Bůh dítěti přítelem, napomáhá ochraně dítěte také v případech, kdy je dítě ohrožováno dospělými. To se týká často situací, kdy např. rodiče z náboženských důvodů odmítají určitá léčebná opatření a ohrožují tak blaho dítěte. Právo dítěte na náboženství je pak v takových situacích totožné s právem na ochranu. Surall však zároveň upozorňuje, že právo dítěte na náboženství, je nezřídka nesprávně vykládáno jak ze strany některých teologů (např. A. Harless, D. Bonhoeffer), tak i mnohých rodičů. Surall přitom zdůrazňuje, že dítě nesmí být chápáno pouze jako objekt náboženské výchovy či jako doklad náboženské integrity svých rodičů, nýbrž jako osoba s vlastní důstojností. Život dítěte v rodině s sebou však přirozeně nese účast na náboženské identitě svých rodičů. V této souvislosti Surall podotýká, že právo dítěte na svobodu náboženství nelze zaměňovat za náboženskou neutralitu. Pozitivní právo dítěte na náboženství znamená dítě v těchto otázkách respektovat a umožnit mu v této oblasti svobodný rozvoj. Právo dítěte na náboženství je podle Suralla také součástí práva dítěte na

⁴³ Srv. SCHWEITZER, Friedrich. Kinder haben ein Recht auf Religion. Elternbriefe (online). 2007. Dostupné z: <http://www.elternbriefe.de/familie-von-a-bis-z/religioese-erziehung/religion-in-der-familie/kinder-haben-ein-recht-auf-religion.html>. Download 2.12.2011.

rozvoj. Jedná se o právo na životní orientaci zprostředkovanou v individuálním výchovném procesu. Nejde zde přitom o předávání obsahů víry v užším slova smyslu, ale o rozvoj, který zahrnuje všechny oblasti života. Takový přístup pak zahrnuje také rozvíjení náboženské identity dítěte a jeho přístup k hodnotám, které jsou zakotveny v náboženské tradici dané kultury. Právo dítěte na náboženství je pak v tomto smyslu výzvou pro rodiče a všechny, kdo jsou za výchovu dětí zodpovědní.⁴⁴

Proti těmto a jiným podobným stanoviskům však ostře vystupují skupiny, které náboženskou výchovu dětí považují za porušování práva dítěte na rozvoj a hovoří o zneužívání dětí ve jménu náboženství. Také stoupenci těchto názorů se zaštiťují Úmluvou o právech dítěte, zvláště právem dítěte na rozvoj a participaci. Do této skupiny lze řadit například práce I. Narisettiho, A. Fineman a M. Worthington, R. Dawkinse, J. Heimlich nebo materiály a studie Mezinárodní humanistické a etické unie, nevládní organizace, která má v současnosti status poradce při OSN.

Tyto studie konstatují, že zatímco v některých nejpálčivějších oblastech porušování dětských práv jako je dětská práce, účast dětí v ozbrojených konfliktech, dětská pornografie a prostituce či produkce a šíření drog, dochází k určitému zlepšování situace, jsou na druhé straně zavírány oči před problematikou zneužívání dětí ve jménu náboženství, které se různými způsoby odehrává na celém světě. Toto zneužívání pak začíná okamžikem narození dítěte jeho nedobrovolnou účastí na náboženských praktikách. Také výchova dětí v určitém náboženském vyznání je v těchto studiích označována jako zneužívání. Z tohoto hlediska jsou odsuzovány i iniciační obřady jako je křest dětí nebo obřizka; jako nepřijatelná je vnímána i výuka náboženství. Náboženským zneužitím dítěte je také každý pokus vést dítě ke konkrétnímu náboženskému vyznání. Jednotlivá náboženství podle těchto studií usilují prostřednictvím rituálů, kázání či náboženských textů, aby se dětem stalo náboženství každodenní praxí. Tímto způsobem je duševní vývoj dětí již od raného věku ovlivňován nejen náboženskými texty, ale i těmi, kteří je učí. Kritici z řad obhájců dětských práv pak často v této souvislosti připomínají některé

⁴⁴ Srv. SURALL, Frank. Ethik des Kindes. Kinderrechte und ihre theologisch-ethische Rezeption. Stuttgart: Kohlhammer. 2009. Str.168, 200-203.

případy především z prostředí katolické církve, kde došlo k případům tělesného, duchovního a sexuálního zneužití dětí církevními představiteli.⁴⁵

Jeden z autorů zabývajících se tématem zneužívání dětí ve jménu náboženství Richard Dawkins ve své knize „The God Delusion“ tvrdí, že cílem všech náboženství je indoktrinace dětí. Zatímco náboženská výuka dospělých je podle něj poměrně obtížná, náboženská výchova dětí je naproti tomu velice snadná. Děti jsou více důvěřivé a snáze ovlivnitelné. Tato přílišná důvěřivost podle Dawkinse způsobuje, že se děti stávají snadnou kořistí náboženských systémů, které nad nimi postupně získávají moc. Indoktrinace dětí se často děje prostřednictvím neustálého opakování určitých náboženských obsahů. V křesťanství jsou to podle Dawkinse výpovědi jako např. „Ježíš za nás zemřel“, „Ježíš nás má rád“, „Bůh nás miluje“, „Dobří lidé budou spaseni“, „Špatní lidé přijdou do pekla“, apod. K tomu se přidává i vyprávění stále stejných příběhů. Dawkins přitom poukazuje na to, že takové zneužívání dětské otevřenosti a důvěry je morálně neospravedlnitelné, zvláště pokud tyto postupy probouzejí v dítěti pocity strachu a viny. Učení o pekle pak Dawkins přímo nazývá citovým týráním. Odvolává se přitom na prožitky lidí, kteří byly jako děti v tomto smyslu indoktrinovány a dodnes si nesou psychické jizvy způsobené strachem z pekla. Strach z pekla, které je určeno těm, kteří nevěří, je o to horší, že s sebou nese prvek nejistoty a vzdálenosti v čase.⁴⁶

Perry Bulwer uvádí v souvislosti s porušováním dětských práv ve jménu náboženství následující formy zneužívání: indoktrinaci a intelektuální zneužívání, fyzické zneužívání, sexuální zneužívání, psychické a duchovní zneužívání a rituální zneužívání dětí. Hlavní způsobem zneužívání dětí je pro Bulwera jejich indoktrinace. Rodiče pošlapávají právo na svobodu náboženství svých dětí tím, že se snaží své děti indoktrinovat dříve, než mohou učinit vlastní samostatné rozhodnutí. Fyzická podoba zneužívání dětí zahrnuje většinou tělesné trestání dětí; Bulwer do této skupiny navíc zahrnuje také případy tělesného utrpení dětí z důvodu zanedbání zdravotní péče jejich rodiči právě z náboženských pohnutek. V souvislosti se sexuálním zneužíváním dětí Bulwer připomíná sexuální skandály především katolických duchovních, ale také případy, které se vyskytly v protestantských církvích, u Svědků Jehovových,

⁴⁵ Srv. NARISSETTI, Innaiah. Religion und Kindesmissbrauch. Humanistischer Pressedienst. 2007. Dostupné z: <http://www.hpd.de/node/2189>. Download 4.12 2011.

⁴⁶ Srv. DAWKINS, Richard. The God Delusion. London: Transworld Publishers. 2006. Str.309-340.

Mormonů a dalších. Sexuální zneužívání dětí může mít podobu přímých sexuálních útoků a znásilňování nebo se děje i jinými formami: například prostřednictvím nucených dětských sňatků, které se vyskytují v arabských zemích, Indii či Africe. Psychické a duchovní násilí proti dětem pak podle Bulwera neřídka souvisí se sexuálním zneužíváním, kdy oběti jsou na prožitá traumata často samy a bojí se s nimi někomu svěřit. K tomu se mnohdy přidává snaha provinilců zakrýt tyto činy a pomocí lží či vymáhání slibů mlčenlivosti od obětí vše zatajit. K psychickému a duchovnímu zneužívání dětí Bulwer také řadí výchovu dětí v nábožensky ortodoxním a fundamentalistickém prostředí. Taková výchova může vést k nesnášenlivosti či netoleranci ke všemu odlišnému, k nenávisti vůči lidem jiné víry, barvy pleti či sexuální orientace. Bulwer ve své práci uvádí ještě rituální zneužívání dětí, které ztotožňuje s náboženskými rituály jako je obřizka či křest. Tyto rituály jsou pro Bulwera porušením práva dítěte na svobodu náboženství. Důrazně přitom odsuzuje především obřizku, která je podle něj nevratným zmrzačením dítěte pouze na základě náboženského přesvědčení rodičů.⁴⁷

Materiály Mezinárodní Humanistické a etické unie zase hovoří o tom, že náboženská výchova vede k omezení či úplnému znemožnění rozvoje dětské osobnosti, který je právně zakotven v Úmluvě. Rozvoj dítěte má směřovat k jeho zralosti, samostatnosti a přijetí zodpovědnosti. To vyžaduje postupné oddělování se a osamostatňování se od rodičů. Studie však poukazují na to, že ještě než se dítě osamostatní od rodičů, je vychováváno k poslušnosti a oddanosti k Bohu – Otci. Tato závislost na „nebeském Otci“ jej pak provází celý život, takže již není schopen opravdové samostatnosti ani schopnosti přijmout zodpovědnost. Důsledkem toho je pak přizpůsobivý postoj člověka vůči vnucené autoritě se všemi příslušnými následky nejen pro něj samého, ale i pro jeho okolí.⁴⁸

V další části uvedené práce se také poukazuje na to, že náboženská víra nikdy neobsahuje žádnou pravou jistotu, již jen z toho důvodu, že jí nelze podrobit vědeckému bádání. Důsledkem rozpolcenosti mezi přirozeným rozumem a přijatou vírou je tedy skrytá vnitřní nejistota, jakási vnitřní neupřímnost a

⁴⁷ Srv. BULWER, Perry. Religious Child Abuse. Dostupné z: <http://religiouschildabuse.com>. Download 4.12.2011.

⁴⁸ Srv. Kindemissbrauch im Namen von Religion. Beginn, Auswirkungen, Ursachen, Losungen. Dokument Humanistischer Aktion.2001. Dostupné z: <http://www.humanistische-aktion.de/missbrau.htm>. Download 5.12.2011.

z toho plynoucí nedostatek schopnosti a připravenosti ke kritickému vnímání vlastní osoby. „Kdo pochybuje o víře, je už ztracen“, zaznívá nezřídka z některých náboženských kruhů. V mnoha náboženských společenstvích jsou pak kritičtí jedinci vnímáni jako odpadlíci, kteří jsou zdrojem nebezpečí pro ostatní. Separace a umlčování těchto osob však zabraňuje lidskému rozvoji nejen jich samých, ale i celého společenství.⁴⁹

Studie také kritizuje uctívání symbolů, především pak kříže. Poukazuje na to, že uctívání kříže vede k nesprávnému vnímání hodnot a pocitů, které ohrožuje zejména zdravý vývoj dětské psychiky. Původně mučící nástroj a symbol smrti je v některých případech užíván jako ozdoba a někdy je dokonce opěvován jako „sladké dřevo“. Malé děti, kterým je tento symbol umístěn do pokoje, zpočátku prožívají přirozený pocit hrůzy, pláčou a nemohou usnout. V průběhu jejich další náboženské výchovy si však děti na tento obraz krutosti postupně zvykají a vnímají ho jako něco normálního nebo dokonce jako předmět uctívání, který je v některých částech světa doprovází doslova na každém kroku. Taková výchova je však citovým znásilňováním a může vést až k emocionálnímu otupění. Vyvolává a upevňuje nedůvěru vůči vlastním pocitům a hodnotám a následně se může projevat neupřímností jak vůči vlastní osobě, tak i k druhým. Tento tlak na potlačení přirozených a oprávněných pocitů může vést k poruchám vnímání sebe sama, v některých případech pak může být kořenem agresivity k sobě i ostatním.⁵⁰

Obzvláště závažným důsledkem zneužívání dětí je podle studie vymezování se vůči lidem jiného vyznání, spojené s povýšeností (přesvědčením o vlastní vyvolenosti, popř. pravověrnosti), rivalitou a násilím proti těmto nevěřícím nebo jinak věřícím lidem. Celé lidské dějiny jsou plné těchto nábožensky motivovaných konfliktů, které se odehrávají ještě i v současnosti na mnoha místech světa.⁵¹

I. Narisetti ve svých textech na toto téma upozorňuje, že jednotlivá náboženství často pošlapávají dětská práva explicitní a implicitní diskriminací na základě příslušnosti k pohlaví, která vede k nerovným právům a šancím chlapců a

⁴⁹ Srv. tamtéž

⁵⁰ Srv. Kindemissbrauch im Namen von Religion. Beginn, Auswirkungen, Ursachen, Lösungen. Dokument Humanistischer Aktion. 2001. Dostupné z: <http://www.humanistische-aktion.de/missbrau.htm>. Download 5.12.2011.

⁵¹ Srv. tamtéž

děvčat. Kořeny této nerovnosti leží mimo jiné právě v náboženských a společenských zvyklostech. Tento problém se týká například základního vzdělávání, které se ve 130-ti rozvojových zemích nedostává především dívkám. V islámských zemích je situace podobná, některé dívky však mohou navštěvovat určité školy Koránu, kde jsou však striktně odděleny od svých mužských vrstevníků.⁵²

Studie Mezinárodní humanistické a etické unie dále hovoří o zvláštních formách náboženského zneužívání dětí: jedná se například o dětskou prostituci v Indii, znemožňování výuky dívek Talibanem v Afghánistánu nebo tělesné zmrzačování pohlavních orgánů chlapců v judaismu a dívek v některých islámských zemích. Dětská obřízka patří podle studie k jednomu z nejzávažnějších způsobů zneužívání dětí ve jménu náboženství, jehož psychické a fyzické následky si pak děti nesou celý život. Tyto následky prožitého násilí a náboženského vlivu jsou tak hluboké, že je rodiče navzdory vlastním neblahým zkušenostem nechávají posleze provádět i na vlastních dětech.⁵³

Jako příčina náboženského zneužívání dětí je uváděna především psychická a někdy i materiální závislost rodičů na tradičních náboženských konfesích. Navíc většinou rodiče, prarodiče, příbuzní nebo učitelé, kteří jsou sami často plni vnitřní nejistoty nebo naopak falešné jistoty a nemají kritický odstup od vlastní víry, neumožňují dětem, aby se v otázce náboženského vyznání svobodně rozhodly samy. Naopak své děti všemi možnými psychickými i fyzickými prostředky nutí k převzetí jejich vlastní víry. Často si přitom neuvědomují, jaké důsledky bude mít taková indoktrinace nejen na dítě, ale i na celou společnost. Dalšími kořeny náboženského zneužívání dětí je podle těchto materiálů také nekritické přejímání tradice či zvyklostí, slepá přizpůsobivost, nesprávné pochopení povinnosti či strach.⁵⁴

Janet Heimlich ve své knize „Breaking Their Will“ zdůrazňuje, že nejvíce případů náboženského zneužívání dětí se odehrává v autoritářských náboženských kulturách, které jsou charakteristické jasnou sociální hierarchií, separatistickými

⁵² Srv. NARISSETTI, Innaiah. Religion und Kindesmissbrauch. Humanistischer Pressedienst. 2007. Dostupné z: <http://www.hpd.de/node/2189>. Download 4.12.2011.

⁵³ Srv. Kindesmissbrauch im Namen von Religion. Beginn, Auswirkungen, Ursachen, Losungen. Dokument Humanistischer Aktion. 2001. Dostupné z: <http://www.humanistische-aktion.de/missbrau.htm>. Download 5.12.2011.

⁵⁴ Srv. tamtéž

tendencemi a všudypřítomným strachem. Takové prostředí umožňuje akceptovat ve jménu náboženství věci, které by ve světském prostředí byly naprosto nepřijatelné. Kritika zvenčí je pak v těchto případech chápána jako zasahování do náboženské svobody.⁵⁵

Inaiah Narisetti se ve svých pracích pokouší dokázat, že se všechna náboženství nějakým způsobem prohřešují proti dětským právům. V této souvislosti pak kritizuje také postoj OSN, zejména pak UNICEF, které nad případy náboženského zneužívání dětí často přivírají oči. Poukazuje také na značný tlak Vatikánu na to, aby případné rezoluce označující náboženství jako příčinu zneužívání a konfliktů byly staženy nebo alespoň zmírněny. Obdobný problém se týká také islámských zemí, rovněž členských států OSN – také zde není OSN připravena své členy konfrontovat se skutečností zneužívání dětí v jejich náboženských školách (školách Koránu), kde jsou děti například nuceny se nazpaměť naučit šest tisíc veršů Koránu, což je postup, který podle Narisettiho zahrnuje jak duševní, tak i tělesné zneužívání. Výsledkem těchto skutečností pak je, že OSN a její organizace se soustřeďují pouze na potlačování symptomů, aniž by se zaměřily na vlastní příčiny zneužívání dětí. UNICEF se tak například zdráhá uznat a odsoudit obřezávání děvčátek jako náboženskou praxi. Místo toho vydává miliony dolarů na první pomoc dětem, které už byly takto zmrzačeny. OSN tak slovy studie promarnuje příležitost zaměřit se na kořeny problému – náboženské praktiky – a místo toho řeší pouze jeho následky.⁵⁶

Narisetti a další zastánci podobného přesvědčení přitom vyzývají k obecné diskusi na toto téma, k uspořádání jakéhosi fóra, které by se problematikou náboženského zneužívání dětí obšírně zabývalo, zvážilo všechny klady a zápory vlivu náboženství na děti a popřípadě navrhlo v této otázce určitá pravidla či omezení. Pokud by se přitom jasně prokázalo, že náboženství celosvětově přispívají ke zneužívání dětí, muselo by OSN k tomuto problému zaujmout jasný postoj a zasazovat se o práva dětí i na tomto poli. To by znamenalo i případné zpochybnění automatického práva rodičů předávat dále svým dětem vlastní náboženské přesvědčení.⁵⁷ Mezinárodní humanistická a etická unie navíc

⁵⁵ Srv. HEIMLICH, Janet. Breaking Their Will. Shedding Light on Religious Child Maltreatment. Prometheus books. 2011. Str.152-154.

⁵⁶ Srv. NARISETTI, Innaiah. Religion und Kindesmissbrauch. Humanistischer Pressedienst. 2007. Dostupné z: <http://www.hpd.de/node/2189>. Download 4.12.2011.

⁵⁷ Srv. NARISETTI, Innaiah. Religion und Kindesmissbrauch. Humanistischer Pressedienst. 2007. Dostupné z: <http://www.hpd.de/node/2189>. Download 4.12.2011.

zveřejnila výzvu, ve které se obrací na UNICEF s požadavkem, aby zastavilo náboženské zneužívání dětí. V této výzvě se odvolává na Úmluvu o právech dítěte, zejména pak na hlavní myšlenku dokumentu, že na dítě již dále nelze pohlížet jako na bezmocný majetek svých rodičů, nýbrž jako na člověka s vlastními právy, který vzhledem ke své zranitelnosti potřebuje také zvláštní ochranu. Výzva dále na jedné straně konstatuje zlepšení v oblastech školního vzdělávání dětí, očkování, chudoby, hladu a dětské práce, na druhou stranu však upozorňuje, že „stále ještě existuje jedna forma dětského vykořisťování, která je po celá staletí přehlížena a tolerována a tou je zneužívání dětí ve jménu náboženství.“⁵⁸ Dokument na závěr vyzývá všechny země, kterým nejsou lhostejná práva dětí, aby se problematikou nábožensky motivovaného zneužívání dětí začaly vážně zabývat, především pak Organizaci spojených národů, kteou iniciativa vyzývá, aby v této otázce přestala mlčet a zaujala k problému zásadní stanovisko.⁵⁹

1.4. Shrnutí

Jak je zřejmé z výše uvedeného, problematika vztahu dětských práv a náboženství je mimořádně složitá a komplikovaná a je pochopitelné, že není v možnostech dokumentu, jakým je Úmluva o právech dítěte, ji beze zbytku vyřešit. Text Úmluvy lze hodnotit jistě kladně z toho důvodu, že přináší nový pohled na práva dětí a dostává je tak do obecného povědomí lidí na celém světě. Nejednoznačnost a nekonkrétnost Úmluvy v otázkách vztahu dětských práv a náboženství částečně pramení z komplikovanosti celé problematiky, kterou podobný dokument není schopen postihnout a částečně je daní za velké množství podpisů zemí, jež se pod ní podepsaly. I přes tuto obecnost je však Úmluva zdrojem argumentace ideově zcela protichůdných skupin, jak je na předchozích stránkách zřejmé. Některými skupinami (převážně stoupenci tradičních náboženských hodnot) je pak Úmluva zcela zavrhována jako nástroj omezování rodičovské autority a vměšování se státu do rodinných záležitostí. Jiné skupiny zase na jejím základě důsledně trvají na náboženské svobodě všech dětí již od narození a dožadují se přijetí nových dokumentů, které by se o tuto

⁵⁸ Aufruf der Internationalen Humanistischen und Ethischen Union (IHEU) an die UNICEF gegen religiösen Missbrauch von Kindern. 2002. Dostupné z: <http://www.humanistische-aktion.de/missbrau.htm>. Download 5.12.2011.

⁵⁹ Srv. tamtéž

svobodu nekompromisně zasazovaly. Některé země se pomocí vlastních zákonů pokoušejí konkretizovat některé články Úmluvy stanovením jednotlivých věkových hranic, kdy se děti mohou v otázkách náboženství samostatně rozhodovat, jiné se drží pouze neurčitěho textu Úmluvy. Také římsko-katolická církev se k problematice dětských práv vyjadřuje prostřednictvím různých dokumentů, kde se zaměřuje především na obhajobu práv dětí na život a na ochranu, přičemž problematiku vztahu dětských práv a náboženství nechává téměř bez povšimnutí.

V první části jsem se dále také zaměřila na postoje skupin, které mají na uvedenou problematiku zcela odlišný pohled. Nejprve jsem nastínila postoje autorů (Schweitzer, Surall), kteří hájí koncept práva dětí na náboženství. Právo dítěte na náboženství je podle Suralla přitom součástí práva dítěte na ochranu, rozvoj i participaci. Opačný postoj zastávají obhájci dětských práv, kteří hovoří o „zneužívání dětí ve jménu náboženství.“ Toto zneužívání pak dokládají celou řadou případů porušování dětských práv z náboženských důvodů. Také oni své postoje zaštiťují formulacemi Úmluvy. Některé jejich postoje se však jeví jako problematické; do této skupiny lze například zařadit jejich chápání náboženské výchovy jako náboženské indoktrinace, která je pro ně porušováním práva dítěte na svobodu náboženství. Je přitom zřejmé, že právo dítěte na svobodu náboženství nelze vykládat jako právo dítěte na náboženskou neutralitu. Jak zdůrazňuje Surall, dítě nemá být objektem náboženské výchovy, ale jejím subjektem, osobou s vlastní důstojností, která má právo se v těchto otázkách sama rozhodovat. Také Schweitzer v této souvislosti chápe náboženskou výchovu jako doprovázení a nabízení, v žádném případě však jako přesvědčování či nátlak. Na druhé straně je však zřejmé, že takové pozitivní chápání práva dětí na svobodu náboženství, nemusí rezonovat s postojem mnoha nábožensky orientovaných rodičů, kteří svým dětem chtějí svoji víru stůj co stůj předat.

2. Náboženství a práva dětí

V této části bych se ráda zaměřila na jednotlivá náboženství a jejich vztah k dětským právům. Postupně se tak budu zabývat touto problematikou v islámu, judaismu a křesťanství. U každého z těchto náboženství se nejprve zaměřím na základní náboženské texty a sbírky a jejich výpovědi o dětech, případně o jejich právech. I když některé z těchto výpovědí již nejsou v souladu se současným obrazem chápání dítěte v těchto náboženstvích, přesto představují důležitý rámec pro pochopení některých postojů daných náboženství k dětem. Jsou tak součástí složitého přehledu souvislostí, v němž se vztah k dětem a jejich právům v těchto náboženstvích během staletí vytvářel. V druhé části každé kapitoly se pak zaměřím na nejčastější problémy, které jsou v souvislosti s porušováním dětských práv těmito náboženstvím vytykány.

2.1. Islám

2.1.1. Dětská práva v islámu

V Islámu je na děti pohlíženo jako na nejcennější statek, který Bůh svěřil rodičům. Děti jsou chápány jako výraz požehnání: „Majetek a synové jsou života pozemského ozdobou.“⁶⁰ Dětství je podle islámského práva období od narození po dosažení puberty, popřípadě věku patnácti lunárních let. Děti jsou také znamením dobrého manželství a hrají důležitou roli při obstarávání živobytí rodiny i při zabezpečení rodičů ve stáří. Velký počet dětí garantuje také přežití společenství všech muslimů (Umma).

V islámu má dítě svá práva ještě před narozením. Dítě má právo být počaté v manželském svazku, proto islám všemi prostředky manželství a rodinu podporuje. To souvisí s právem legitimacy, podle kterého má dítě právo na otce, a to pouze jednoho otce. Jedním z hlavních práv dítěte je i právo na život, otázka potratů podléhá velmi přísným pravidlům a omezením. Od 120. dne od početí (podle některých výkladů od 40. dne) je na dítě pohlíženo jako na plnohodnotného člověka. Těhotenství poté již nesmí být přerušeno s výjimkou ohrožení života matky. Odmítán je také potrat ze sociálních důvodů: „Nezabíjejte děti své z obavy před zchudnutím, vždyť My jim i vám obživu

⁶⁰ Súra 18, 46

ušetříme. A jejich zabíjení je hříchem velkým.“⁶¹ Nad vším stvořením je pak Alláh a každý člověk nezávisle na svém pohlaví je vděčný za život Jemu, svému stvořiteli: „Bohu náleží království na nebesích a na zemi, On tvoří, co chce, a podle libosti dává dcery jednomu a syny druhému.“⁶² K tomu Korán zdůrazňuje rovnocennost všech lidí před Alláhem nezávisle na jejich původu, pohlaví, sociálním postavení nebo stupni jejich vzdělání: „Lidé, věru jsme vás stvořili z muže a ženy a učinili jsme z vás národy a kmeny, abyste se vzájemně poznali.“⁶³ Korán také ostře odsuzuje rozšířenou praxi likvidovat nechtěné děti, především pak dívky: „Když však je někomu z nich oznámeno narození dcery, tu zachmuří se černě jeho tvář a je naplněn zlostí, skrývá se před lidmi pro hanbu toho, co bylo mu oznámeno, a neví, zda pro potupu svou si dítě ponechat má, či zakopat je do země. Což nejsou hnusná jejich rozhodnutí?“⁶⁴ Tyto verše se vztahují k praxi ve staré Arábii běžné, kdy dívky byly vnímány jako méněcenné a hned po narození byly zabíjeny. Zachování dívek při životě pak bylo „hanbou“, proto dívky byly zakopávány do země, což Korán označuje jako „hnusné rozhodnutí.“⁶⁵

Dítě má v islámu také právo na jméno, které má být dobré, ne hanlivé a dítě by jej mělo obdržet sedmý den (případně 14., 21., 28. či 35. den) po narození. Tomu, jaké vhodné jméno dát dítěti, se věnuje dlouhá řada hadíthů, jež uvádějí jistá obecná pravidla. Jméno by nikdy nemělo vyjadřovat sebechválu, naopak doporučená jsou jména sestávající z Božího jména a podstatného jména abd (služebník) jako je např. Abdalláh nebo jména proroka Muhammada a dřívějších proroků.⁶⁶

Dítě, které se narodí v muslimské rodině, je od počátku muslimem a tak je s ním i zacházeno. Islám nezná žádné pozdější obrácení nebo výslovné vyznání dítěte, které by bylo srovnatelné např. se křtem nebo biřmováním u křesťanů. Muslimové chápou islám jako přirozené náboženství každého člověka. Pro muslimy je tak samozřejmostí náboženská výchova dítěte v rodině a později případně také ve škole Koránu. Náboženská výchova se odehrává také nepřímo,

⁶¹ Súra 17, 31

⁶² Súra 42, 49

⁶³ Súra 49, 13

⁶⁴ Súra 16, 58 - 59

⁶⁵ Srv. KAWTHER, Al-Minawi: Práva dětí v islámu. Hlas 2000, roč.18, č.9-12.Str.1-5.

⁶⁶ Srv. OSTŘANSKÝ, Bronislav. Malá encyklopedie islámu a muslimské společnosti. 1.vyd. Praha: Libri, 2009. Str.40

když dítě vyrůstá v prostředí islámských svátků a slavností, předpisů týkajících se jídla a očišťování, každodenní rituální modlitbou, postem v měsíci Ramadanu nebo islámskými rodinnými zákony.⁶⁷

Děti mají také v islámu právo na dědictví po svém otci, i když otec zemře ještě před jeho narozením. Islám zaručuje dětem obou pohlaví rovněž i právo na obživu, podporu i vzdělání. Dobře se starat o děti je jedním z nejvíce chvályhodných islámských skutků. Islám zdůrazňuje zodpovědnost za dítě, péči o něj, o duchovní blaho, o jeho vzdělávací potřeby, které jsou zároveň i předmětem společenského zájmu. Dítě má dostat optimální péči za každých okolností včetně případů úmrtí rodičů, jejich dočasné či trvalé nepřítomnosti. Tuto zodpovědnost za dítě pak přebírají příbuzní, pokud však dítě žádné příbuzné nemá, stává se péče o něj věcí celého muslimského společenství. Sám prorok Muhammad je pro každého muslima v tomto směru vzorem. Prorok byl znám svou láskou k dětem. Byl proti fyzickým trestům, při výchově dětí zdůrazňoval laskavost a dobré zacházení. Podle tradice vyjádřil prorok dokonce přesvědčení, že jeho muslimské společenství bude vynikat svou laskavostí k dětem.⁶⁸

Důležitým náboženským rituálem je v islámu obřízka (chitán). Ta je prováděna nejen u chlapců, ale často také u děvčat. Zatímco je však mužská obřízka praxí, o jejímž provádění není v islámu nejmenšího sporu, ženská obřízka se zejména v posledních letech stala terčem kritiky jak sekulárních obhájců lidských práv, tak i řady islámských autorit. Ačkoliv Korán obřízku vůbec nezmiňuje, má velkou oporu v četných hadíthech a také v tradici, podle které přišel Muhammed na svět již obřezaný. V obecně přijatém hadíthu Abú Hurajra se uvádí: „Přirozeností (fitra) je pětice – obřízka, holení na intimních místech, zastřihávání vousů, holení v podpaží a stříhání nehtů.“⁶⁹ Je přitom zřejmé, že obřízka byla v Arábii běžnou praxí ještě před příchodem islámu. Podle některých znalců práva se jedná o závaznou povinnost (fard), podle jiných je to pouze doporučená zvyklost (sunna). Obřízku je doporučováno provést sedmý den po narození, avšak v praxi se tento akt obvykle odkládá, až dítě dosáhne

⁶⁷ Srv. SCHIRRMACHER, Kristine. *Kindererziehung im Islam*. Stuttgart: Deutsche evangelische Allianz. 2007. Str.2.

⁶⁸ Srv. HAMMUDAH, ABD AL-ÁTÍ. *Zaostřeno na islám*. 2. Přeprac.vyd. Praha: Islámská nadace. Ústředí muslimských obcí. 2010. Str.127-129.

⁶⁹ AL-MINAWI, KAWTHER M. *Práva dětí v islame*. Hlas 2000, roč.18, č.9-12. Str.5.

věku pěti, šesti až dvanácti let (v jednotlivých regionech „světa islámu“ se tento věk docela výrazně různí). Obřezání má symbolizovat ovládnutí nízkých vášní a pudů, sebedisciplínu a především plné uznání Boží svrchovanosti. Provedení chlapecké obřízky je velkou společenskou událostí. Především v minulosti byla obřízka důvodem pro velkolepé oslavy a rovněž i dnes je tento akt vnímán jako důvod k radosti a veselí. Naproti tomu se obřízka u dívek provádí v tichosti a diskrétnosti. V některých oblastech bývají dívky obřezány ještě v dětství, v jiných se k obřízce přistupuje až po dosažení věku, kdy se může provdat (tedy mezi 14. a 16. rokem). Nejčastěji se však obřízka provádí na dívkách mezi sedmým a osmým rokem, tedy před první menstruací. Ženská obřízka se však nevyskytuje ve všech islámských zemích; velké rozdíly jsou také mezi velkými městy a venkovem. Zatímco je praxe ženské obřízky ve městech spíše na ústupu, na venkově je stále ještě běžně provozována.⁷⁰

2.1.2. Porušování dětských práv v islámu

Mezi nejčastěji zmiňované problémy spojené s porušováním práv dětí v islámu patří bezesporu dětské sňatky, sexuální zneužívání dětí, obřezávání dívek, účast dětí v bojových akcích či fyzické trestání dětí.

V islámu mohou být dívky provdány od počátku puberty. Podle průzkumů je více než 50% dívek z Jemenu a území Palestiny provdáno před svými osmnáctými narozeninami. V Jemenu jsou přitom běžné sňatky dvanácti- až čtrnáctiletých.⁷¹ Motivy jsou jednak ekonomické: dar (mahr), který ženich vyplatí otci nevěsty, často motivuje chudé rodiny, aby svoje dcery provdali co nejdříve. Rodina tak z brzkého provdání dcery má dvojí užitek: získá peníze a nemusí se již starat o dceřinu obživu. Tyto časný sňatky však mají v islámu dlouhou tradici, která je podepřena skutečností, že dokonce i prorok Muhammad vstoupil do manželství s devítiletou dívkou.⁷² Obhájci lidských práv často poukazují na to, že legalizací dětských sňatků islám legalizuje pedofilii. Vyvíjejí proto tlak na zvýšení minimální věkové hranice pro vstup do manželství

⁷⁰ Srv. OSTŘANSKÝ, Bronislav. Malá encyklopedie islámu a muslimské společnosti. 1.vyd. Praha: Libri, 2009. Str.151-152.

⁷¹ Srv. OUIS, P., Honourable traditions? Honour violence, early marriage and sexual abuse of teenage girls in Lebanon, the Occupied Palestinian Territories and Yemen. International Journal of Children's Rights, 2009. 17(445-474), dostupné z: <http://europenews.dk/de/node/35469>. Download 17.12.2011.

⁷² Srv. HADITH 7, 62, 88. Dostupné z: <http://www.jihadwatch.org/islam-101.html>. Download 19.12.2011.

na 17 let. Tento návrh však nenachází v některých islámských zemích dostatečnou podporu již jenom proto, že je mnohými muslimy chápán jako nemístné prosazování západních představ nebo dokonce jako porážka islámu. Například v Jemenu se proti návrhu vyslovují nejen skupiny konzervativních muslimů, ale i politici a imámové. Jedním z nich je i jemenský politik a imám šejch Mohammed Hamzi, který otevřeně vyzývá k odmítnutí tohoto zákona, jenž je podle jeho slov vměšováním Západu do jemenských záležitostí. Ve zdůvodnění svého negativního postoje k zákonu Hamzi mimo jiné odkazuje na proroka Muhammada a jeho sňatek s devítiletou Aishou. Dále poukazuje na to, že legalizace časných sňatků umožňuje dívkám aktivní sexuální život v rámci morálně hodnotného manželského svazku, na rozdíl od západních zemí, kde se sexuální život dívek odehrává v nemorálním prostředí mimomanželských vztahů. Stanovení spodní věkové hranice pro vstup do manželství Hamzi naopak považuje za omezování svobody a to v případech, kdy třinácti- či čtrnáctiletí chtějí žít aktivním sexuálním životem. Varuje, že v důsledku tohoto zákona budou kriminalizováni starší muži, kteří chtějí žít v sexuálním vztahu s mladými dívkami. Také zřejmě nejlivnější duchovní v Jemenu, šejch Abdul-Majid al-Zindani, který se osobně znal s Bin-Ládinem, vyzýval v dubnu 2010 na imámské univerzitě v Sana-a k odporu proti tomuto zákonu, který „ohrožuje kulturu a společnost a šíří nemorálnost“. Přítomné studenty a duchovní rovněž nabádal ke sbírání podpisů pod petici proti zákonu a k organizaci masových demonstrací. Al-Zidani navíc vydal v březnu 2010 dekret, v němž příznivce zákona prohlašuje za odpadlíky islámu. Spolu se 150-ti duchovními také Al-Zidani varoval západní vlády před vměšováním se do vnitřních záležitostí země. Tyto postoje jsou často spjaté s nacionalismem, kdy je třeba zabránit všemu, co je údajně „západní“ nebo „neislámské“. Přitom ještě před 13-ti lety byla v Jemenu minimální věková hranice pro vstup do manželství stanovena na 16 let (na severu) a 15 let (na jihu), než byla v roce 1999 zrušena. Vzhledem k tomu, že je věková hranice zavedena i v sousedních ultrakonzervativních zemích, je zřejmé, že důvodem pro odmítnutí zákona není islám ani Šaríja, jak je v Jemenu často prezentováno.⁷³

⁷³ Srv. ROTZER, Florian. Jemen: Kampf um Mindestalter bei Heirat für Mädchen. Dostupné z: <http://www.heise.de/tp/artikel/32/32567/1.html>. Download 2.1.2012.

Dalším tématem porušování dětských práv v islámských zemích je sexuální zneužívání dětí, které je zřejmě častější, než se dříve předpokládalo. Souvisí často se skutečností, že v islámských zemích je přiznání viny vnímáno jako hanba a potupa. Dítě, které se stalo obětí sexuálního zneužívání, je tak v nebezpečí, že bude v lepším případě za násilníka provdáno nebo v horším případě usmrceno vlastní rodinou. Pokud je znásilnění přece jen odhaleno, skončí dítě, tedy oběť za mřížemi většinou nápravného zařízení, které dítěti poskytuje ochranu před vlastní rodinou. Děti tak proto o prožitém zneužití raději mlčí. Situace obětí sexuálního zneužívání je ztížena ještě tím, že v islámu je toto téma velmi silně tabuizováno. K řešení problému nepřispívá často ani legislativa v islámských zemích. Například na palestinských územích platí zákon, že před soudem smí s obviněním vystoupit pouze mužský zástupce dítěte, což však často může být sám pachatel. Tak byly například svojí rodinou otráveny dvě sestry, které zneužil vlastní strýc.⁷⁴

Vážný problém představuje také sexuální turistika především mužů z bohatých arabských zemí jako je Saudská Arábie a států Perského zálivu, kteří navštěvují chudší země v regionu a vstupují zde do manželství s dívkami, kterých se po pohlavním styku následně zbaví. Vzhledem k tomu, že zneužité dívky u sebe nemají žádné doklady, kterými by mohly prokázat legální sňatek, nezbyvá jim často nic jiného než prostituce. Tyto „turistické sňatky“ tak nejsou ničím jiným než sexuálními zneužíváními dětí. Velký problém představují zejména v Jemenu, na vzestupu jsou však i v Libanonu. Někdy se vyskytuje i další varianta těchto případů: muži se legálně s dívkami ožení a následně je pak nutí k prostituci.⁷⁵

Obhájci lidských práv islámu často také vytýkají násilí vůči ženám i dětem. Bití dětí je dokonce zmiňováno v hadíthech, např. v jednom z hadíthů věnovaném výchově malých muslimů se praví: „Amr ibn Šuajb (NBS) vyprávěl podle svého otce, že jeho děd slyšel Posla Božího (NBŽM), jak říká: „Přikazujte svým dětem, aby se modlily od sedmi let, a bijte je za to (že tak nečiní) od deseti let a oddělte je v posteli.“⁷⁶ K tomuto hadíthu je ještě na webových stránkách Islámské nadace v Praze a Brně uveden následující komentář: „Rodiče by měli přikazovat

⁷⁴ Srv. Einiges über Sexualität im Islam. Dostupné z: <http://europenews.dk/de/node/35469>. Download 17.12.2011.

⁷⁵ Srv. tamtéž

⁷⁶ Hadíthy o smyslu a naplnění víry a úsilí na cestě k ní. Dostupné z: <http://www.islamweb.cz>. Download 5.1.2012.

svým dětem, aby se modlily tak, jak uvádí tento hadíth. Měli by je naučit pravidla modlitby, úkony a podmínky. Měli by jim přikazovat, aby tak činily bez přestání a pokud přestanou, mají rodiče právo je potrestat je i bitím.“⁷⁷ Takové názory a postoje jsou podle aktivistů naprosto neslučitelné s liberální demokracií a evropským pojetím práv dítěte. Kritizují také skutečnost, že tyto a podobné přístupy k dětem jsou všeobecně tolerovány jako „multikulturní odlišnosti“, a i když představují jasné porušování dětských práv, stát proti nim nikterak nevystupuje.

Jedním z nejzávažnějších porušování dětských práv je v islámu obřízka. Jak již bylo dříve řečeno, mužská obřízka sice nemá oporu v Koránu, ale pouze v hadíthech, přesto je však nedílnou součástí islámského náboženství a je i nezbytnou podmínkou konverze na islám. I když je mužská obřízka v islámu na rozdíl od té ženské všeobecně přijímána a uznávána, přesto je zastánci lidských práv odsuzována jako mrzačení pohlavního orgánu, které je zbytečné, bolestivé a nebezpečné. Na rozdíl od judaismu, kde jsou chlapci obřezáváni osmý den po narození, je v islámu obřízka většinou prováděna v pozdějším věku: nejpozději však do nástupu puberty. To podle obhájců dětských práv ještě více zvyšuje fyzické i psychické utrpení chlapců, kteří přitom svůj strach z bolesti nesmí dát najevo. Projevy strachu z obřízky jsou v muslimském prostředí chápány jako přecitlivělost a zženštilost. Obřezáním se chlapci stávají členy společenství všech muslimů (umma). Tím podle odpůrců obřízky muslimští chlapci přicházejí o svoji svobodu; je jim tím dáváno najevo, že bez společenství nejsou ničím. V tomto společenství stojí pak na nejnižší příčce, je od nich vyžadována poslušnost a služba starším. Obřezávání chlapců má podle kritiků za následek vytváření autoritativní společnosti, kdy obětování předkožky symbolicky i fyzicky manifestuje podřízenost.

Další problém také představuje skutečnost, že zatímco na Západě se obřízka provádí především v nemocnicích, za úplné nebo částečné narkózy pacienta, na chudém muslimském venkově tento úkon obstarává často nekvalifikovaný člověk (holič) ve zcela nevyhovujících hygienických podmínkách. Tento zákrok, který je velice bolestivý, je tak nezřídka prováděn bez jakékoliv narkózy. Obhájci lidských práv navíc poukazují na to, že takto provedená obřízka může mít vážné následky v oblasti zdraví, sexuality, psychiky i mužské plodnosti.

⁷⁷ Tamtéž

Skutečnost, že obřezávání chlapců je rituálem se staletou tradicí, nemůže být podle zastánců dětských práv důvodem pro to, aby toto zmrzačování dětí bylo i nadále tolerováno. Dovolávají se proto Úmluvy o právech dítěte, zejména pak článku 24, kde se ve třetím bodě praví: „Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, učiní všechna účinná a nutná opatření k odstranění všech tradičních praktik škodících zdraví dětí.“⁷⁸ Obhájci dětských práv také poukazují na to, že obřizka u dětí představuje vážný problém nejen z pohledu základních lidských práv, ale že se jedná i o morálně etický problém legitimacy a legality takového zákroku. Vzhledem k tomu, že děti nejsou schopny vyslovit s úkonem dobrovolný souhlas, leží rozhodnutí v otázce obřizky na jejich rodičích. Protože však v případě obřizky jde o náboženský rituální úkon, který není z medicínského hlediska nutný, mělo by být jeho provedení odsunuto až do doby, kdy je dítě oprávněno v těchto záležitostech samostatně a svobodně rozhodovat, tedy do věku osmnácti, v některých zemích (v Německu a Rakousku) do věku čtrnácti let.

Samostatnou kapitolou porušování dětských práv v muslimských zemích je obřezávání dívek. Nejvyšší počet obřezaných dívek a žen je v Egyptě (až 98%), Súdánu a Etiopii.⁷⁹ Celkem se udává, že na světě je rituálně obřezáno celkem zhruba sto milionů dívek a žen.⁸⁰ Cílem tohoto zákroku má být utlumení sexuální touhy u dívek, udržet cudnost a panenství před sňatkem a zajistit věrnost během manželství. Dalším důvodem je pak zvýšení mužského potěšení. Nezanedbatelný je také sociální rozměr obřizky. Tímto rituálem se z dívek stávají ženy a současně se tak identifikují se svojí kulturou. Dalším důvodem je hygiena a estetické důvody. Vnější ženské pohlavní orgány jsou odstraňovány, protože jsou považovány za nečisté a nevhledné a jejich odstraněním má být zajištěna hygiena a žádoucnost. Obřizka má také podle tradičních představ zvýšit plodnost a zajistit přežití dítěte, i když její účinek je podle lékařů zcela opačný. Mnohé islámské komunity pak obřizku nařizují z náboženských důvodů, protože ji údajně islám nařizuje. Nejčastěji se obřizka provádí u dívek mezi sedmým a osmým rokem, v některých oblastech jsou obřezávána novorozeňata, jinde dospívající dívky před provdáním. Problém představuje i

⁷⁸ Úmluva o právech dítěte. Dokument OSN. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete>. Download 28.11.2011.

⁷⁹ Srv. Egypt zakázal ženskou obřizku. Dostupné z: <http://mediaislam.cz/2008/egypt-zakazal-zenskou-obrizku-aktualne/>. Download 7.1.2012.

⁸⁰ Srv. Ženská obřizka. Dostupné z: <http://mediaislam.cz/2001/zenska-obrizka-sexus/>. Download 7.1.2012.

způsob jejího provedení: zatímco ve městech zákrok provádějí většinou lékaři, na chudém venkově je obřízka praktikována nekvalifikovanými osobami v otřesných hygienických podmínkách, bez anestezie a s použitím primitivních nástrojů jako je např. střep či žiletka. Některé dívky v důsledku obřízky zemrou, především na krvácení nebo infekce. Obřízka má pak celoživotní následky, hlavně chronickou infekci, bolest při močení, pohlavním styku i porodu. U dívek, které prodělaly obřízku, se také zvyšuje riziko úmrtí dítěte při porodu a některé ženy jsou neplodné. Obřízka u mnohých žen způsobuje psychické trauma, úzkost a depresi.⁸¹

Stejně tak jako o mužské obřízce, tak ani o té ženské, není v Koránu žádná zmínka. Někdy bývají v této souvislosti zmiňovány hadíthy, které jsou však označovány jako „slabé“, protože existují pochyby o jejich autenticitě. V prvním hadíthu, který je často chápán jako povzbuzení k mužské i ženské obřízce, se praví: „Obřízka je doporučený čin pro muže (sunna) a úctyhodná věc pro ženy (makruma).“⁸² Další hadíth, který hodnotí ženskou obřízku jako povolenou či tolerovanou praxi, popisuje Prorokovo setkání se ženou, která právě obřezává dívku. Prorok ženě vysvětluje správný postup: „Naprav to, ale neřízni do toho, protože tak to bude lepší pro dívku i jejího manžela.“⁸³ Z tohoto hadíthu učenci vyvozují, že obřízka je dovolená, protože ji Prorok přímo nezakázal, ale zároveň zakázal nejradikálnější typy ženské obřízky – odstranění klitorisu apod. Podle islámského práva však není možné zakládat na těchto slabých hadíthech pravidla. Mnoho islámských učenců tak ženskou obřízku zavrhuje a považuje ji za nelegitimní. Ačkoliv je ženská obřízka rozšířená především v muslimských zemích, její přímá spojitost s islámem nebo jiným náboženstvím není prokázána. To ostatně vyhlásují i mezinárodní organizace zabývající se touto problematikou ve svých prohlášeních: „Ženská obřízka předchází vznik islámu, není praktikována většinou muslimů a přesahuje rámec náboženství.“ (Amnesty International).⁸⁴ A The Female Genital Education and Networking Project doplňuje: „...nejde o islámskou praktiku. Je to částečně náboženský a částečně kulturní rituál. V Africe a na Středním východě je praktikován muslimy, kopty,

⁸¹ Srv. Obřízka – tradice nebo náboženství? Dostupné z: <http://www.proislam.org/forum/viewtopic.php?f=9t=876>. Download 7.1.2012.

⁸² Tamtéž

⁸³ Ženská obřízka – Typy, historie a geografie. Dostupné z: <http://www.muslimka.estranky.cz/clanky/obrizka/zenska-obrizka.html>. Download 9.1.2012.

⁸⁴ Dostupné z: <http://www.muslimka.estranky.cz/clanky/obrizka/zenska-obrizka.html>. Download 9.1. 2012.

katolíky, protestanty, abychom jmenovali alespoň některé.“⁸⁵ Také mnoho muslimských učenců a znalců práva se proti ženské obřízce ostře ohrazuje a nazývá ji „barbarskou tradicí“.⁸⁶ Na toto téma také v roce 2009 vynesl fatwu šejch Yusuf al-Qaradáwí z mezinárodní unie islámských učenců, v níž prohlašuje „ženskou obřízku za nepovolenou, podle šaría zakázanou a odporující Alláhově vůli.“⁸⁷ I když mezinárodní organizace bojující za lidská práva vyvíjejí silný tlak na vymýcení těchto praktik, situace se příliš nezlepšuje. V červnu 2008 sice Egypt přistoupil k úplnému zákazu provádění ženské obřízky, přesto mnozí aktivisté upozorňují na to, že tento zákaz bude jen těžko vymahatelný, protože většina rodin stále ještě považuje obřízku za nezbytný prostředek zachování dívčí cudnosti. Obávají se také toho, že se provádění obřízky bude i nadále pokutně odehrávat v nevyhovujících podmínkách. Je přitom paradoxní, že zákaz ženské obřízky se nelíbí nejen některým konzervativním islámským duchovním, ale především také samotným obřezaným muslimským ženám, které chtějí obřízku pro své dcery. Tyto ženy, často i s univerzitním vzděláním, poukazují na to, že obřízka patří k jejich kultuře a je normální součástí jejich života. Nechtějí, aby jejich dcery byly stigmatizovány tím, že nebudou obřezané: to by je mohlo vystavit pohrdání a snížit jejich šance na sňatek.

Obhájci dětských práv islámu vyčítají i indoktrinaci dětí již od nejútlejšího věku. V mnoha zemích jsou malí chlapci z chudých rodin dávání na výchovu místnímu imámovi. Tam pak chlapci žijí ve velkých skupinách (40 – 50 dětí). Jejich život je přísně určován muslimskými zvyky a má až vězeňský charakter. Každé ráno musí chlapci přeříkat verše z Koránu v arabštině, které často ani nerozumí. Tak pokračují několik let, dokud neumějí celý Korán nazpaměť. V poledne jsou pak vysláni chlapci žebrať, přičemž vyžebvané jídlo odevzdávají imámovi, který ho následně přerozdělí. Odpoledne nastávají další hodiny drilu: tentokrát jde o přeříkávání a učení se hadíthům. Tento způsob výchovy je zastánci dětských práv důsledně odmítán jako neoprávněná indoktrinace, vymývání mozků nevinných dětí a psychická manipulace.⁸⁸

⁸⁵Tamtéž

⁸⁶ Srv. Stanovisko islámu ohledně ženské obřízky. Větrovec, Alí. Dostupné z: <http://e-islam.cz/node/14>

⁸⁷ Nejnovější fatwa šejcha Yusufa al-Qaradáwího. Dostupné z: <http://www.proislam.org/forum/viewtopic.php?f=9t=876>. Download 7.1.2012.

⁸⁸ Srv. PINC, Martin. Co mají společné komunismus a islám. Dostupné z: <http://pinc.blog.idnes.cz/c/173984/Co-mají-společné-komunismus-a-islam.html>. Download 11.1.2012.

2.1.3. Shrnutí

Islám je často vnímán jako náboženství, které je spojeno s násilím a potlačováním lidských práv, včetně těch dětských. Přitom Korán a Sunna se k mnohým problémům, které jsou s islámem spojovány, nevyjadřují vůbec (např. obřízka) nebo naopak v pozitivní rovině (rovnost pohlaví, úcta k ženám, apod.). Přesto je nesporné, že v muslimských zemích dochází k rozsáhlému porušování dětských práv právě ve jménu islámu. Jedním z řady důvodů jsou hluboce zakořeněné kulturní tradice a zvyky, které jsou často mylně spojovány s islámem (obřezávání dívek, apod.) a dědí se doslova z generace na generaci. Další příčinou je i skutečnost, že islám jako náboženství je založený na interpretaci a Korán poskytuje velké množství různých možností výkladu. Navíc v islámu neexistuje žádná nadřazená instituce, která by bděla nad čistotou a správností těchto výkladů. Víra může být tedy poměrně snadno zneužívána různými především politickými skupinami.

Výchova dětí je v islámu jako ostatně ve všech náboženských tradicích bezvýhradně svěřena rodičům, kteří také za ní nesou hlavní zodpovědnost. A jsou to právě rodiče, kteří jsou často největšími „porušovateli“ práv svých dětí. Tito rodiče, kteří se snaží své děti vychovat jako správné muslimy, často nejvíce pošlapávají jejich práva tím, že se ve jménu islámu na nich dopouštějí různých forem násilí a bezpráví (obřízka, dětské sňatky, apod.). Paradoxem přitom je, že to většinou konají pro „blaho svého dítěte“ v souladu se svým nejlepším přesvědčením a náboženským vyznáním.

2.2. Judaismus

2.2.1. Dětská práva v judaismu

Stejně tak jako v Koránu je i ve Starém zákoně narození dítěte výrazem Božího požehnání. Potomstvo je pak důležitým cílem manželství, je zárukou pokračování rodu a naplňování Božího plánu spásy v dějinách Božího lidu. Děti a především pak synové jsou ve Starém zákoně požehnáním od Hospodina.⁸⁹ V patriarchální židovské společnosti bylo žádoucí především narození mnoha

⁸⁹ Srv. např. Žalm 127, 3-5.

synů. Zvláště očekávaný pak byl prvorozený syn, který měl být pokračovatelem díla svého otce a budoucím pánem domu.

Podle halachy (židovský zákon, právní část Talmudu) je Židem ten, kdo se narodil ze židovských rodičů (konkrétně ze židovské matky) nebo kdo konverzí přijal podle židovského práva judaismus. Děti ze smíšených manželství, kde je Židem jenom otec, musí rovněž konvertovat. Zvláštní skupinu pak tvoří tzv. mamzeři, tj. osoby narozené z určitého typu vztahů, které jsou Židům zakázané. Podle halachy se jedná o děti, které měla vdaná žena s jiným mužem (cizoložství), nebo děti vzešlé z incestu. Status mamzera je dědičný; dítě mamzera je rovněž mamzerem. Mamzer je sice plnoprávným židem, do manželství však smí vstoupit pouze s jiným mamzerem či proselytou.⁹⁰

Důležitou událostí po narození chlapce je v judaismu obřízka, která se provádí v osmý den jeho života. Obřízku neboli brit mila (hebrejský výraz pro „smlouva obřezání“) vykonává v synagoze nebo nemocnici kvalifikovaný mohel (provaděč obřízky) za přítomnosti rodiny a přátel. Tímto obřadem se chlapec stává členem lidu smlouvy, vstupuje do svazku mezi Bohem a dětmi Izraele. Obřízka je přitom podle knihy Genesis součástí smlouvy mezi Hospodinem a Abrahamem.⁹¹ Je také vyjádřením myšlenky, že tělesnost a pudovost mají být podřízeny vyššímu, mravnímu zákonu. Provádí se také u dospělých mužů při konverzi na judaismus. Po vykonání obřízky dostává chlapec hebrejské jméno, jehož součástí je tradičně i jméno otce. Dívky dostávají jméno ještě dříve než chlapci – při prvním šabatě po narození.

Dalším důležitým mezníkem v životě židů je dosažení náboženské dospělosti. U chlapců je to ve třinácti letech. Tímto okamžikem se chlapec stává „synem příkázání“ – „bar micva“. Při prvním šabatě po jeho třináctých narozeninách, kdy se čte v synagoze Tóra, je „vyvolán“ a tento den se považuje za rodinný svátek. Chlapec se poprvé zahalí do modlitebního pláště talitu a předčítá z prorockých knih – haftaru. Po odříkání závěrečného požehnání nad Tórou, jeho otec přečte formuli baruch še-petarani: „Nechť je požehnán Ten, který mě nyní zprostil od veškeré odpovědnosti za něho.“ Židovská dívka dosahuje zákonné dospělosti, když jí je dvanáct let a jeden den. Také pro tyto dívky,

⁹⁰ Srv. NEWMAN, JA'AKOV. SIVAN, GAVRI'EL. *Judaismus od A do Z*. Praha: Sefar. 1992. Str.106.

⁹¹ Srv. Gn 17, 10-14

označované „bat micva“, je zvykem pořádat zvláštní slavnost, při níž recitují biblické pasáže, Desatero, Třináct článků víry apod.⁹²

Spodní hranice pro vstup do manželství je u dívek podle židovského práva stanovena na dvanáct let a šest měsíců. Izraelské rodinné právo však tuto hranici zvyšuje na sedmnáct let, aby se předešlo dětským sňatkům. Za porušení tohoto zákona hrozí trest odnětí svobody.⁹³

Důležitou roli hraje v judaismu výchova. Rodiče jsou pro své děti představiteli tradice, ke které mají děti vést a předávat jim víru v Boha. Výchovu malých dětí má v židovství na starosti nejprve matka, později si chlapce bere na starost otec a dívky zůstávají s matkou až do své svatby.⁹⁴ Přestože je v judaismu otec pánem rodiny, podle mudroslovných knih Starého zákona se na výchově dětí mají podílet oba rodiče stejným dílem.⁹⁵ Smyslem a cílem výchovy je především poznání Boha a zákona a dodržování Božích přikázání. Proto je kladen velký důraz na vzdělání a na vyučování Tóře; k tomu ostatně vybízejí i mnohé texty Starého zákona.⁹⁶ Jedině tak může být víra předávána dalším generacím. Zvláštní důraz se přitom klade na vzdělání chlapců, protože oni jsou pokračovateli rodu.

Výchova má být podle Starého zákona důsledná a přísná. V knihách Starého zákona jsou přitom často doporučovány tělesné tresty, které mají dítě odvrátit od špatné cesty:

„Kdo kárá svého syna, bude mít z něho prospěch a mezi známými se jím bude chlubit. Kdo učí svého syna, vzbuzuje závist nepřítelů, ale před přáteli se z něho bude veselit.“⁹⁷

„Kdo miluje svého syna, má na něho stále připraveny dýtky, aby z něj měl nakonec radost.“⁹⁸

„Kdo šetří hůl, nenávidí svého syna, kdežto kdo jej miluje, trestá ho včas.“⁹⁹

„Trestej syna, dokud je naděje, nechtěj mu přivodit smrt.“¹⁰⁰

Užívání tělesných trestů však není ve Starém zákoně samoučelné, ale slouží jako prostředek k dobrému vychování:

⁹² Srv. NEWMAN, JA'AKOV. SIVAN, GAVRI'EL. *Judaismus od A do Z*. Praha: Sefar. 1992. Str.20-21.

⁹³ Srv. MARX, ANSGAR. *Familie und Recht im Judentum*. Dostupné z: <http://www.ostfalia.de/cms/de/afb/download/bericht-marx-judentum-2005.pdf>. Download 15.1.2012.

⁹⁴ Srv. BIČ, MILOŠ. *Radostná zvěst Starého zákona*. Praha: Kalich, 1980. Str.90-94.

⁹⁵ Srv. Př 1,8

⁹⁶ Srv. např. Dt 6,6-7

⁹⁷ Sir 30,2-3

⁹⁸ Sir 30,1

⁹⁹ Př 13,24

¹⁰⁰ Př 19,18

„Nedávej mu v mládí volnost a bij ho přes boky, dokud je nedospělý, aby se nestal neovladatelným a neposlušným. Vychovávej svého syna a pracuj na něm, abys nepřišel k úrazu pro jeho hanebnost.“¹⁰¹

„Kdo hýčká syna, bude si obvazovat rány, a jeho nitro zachvátí děs, kdykoli syn vykřikne. Nezkrocený kůň se stane neovladatelným, syn ponechaný sobě stane se tvrdohlavým. Mazli se s dítětem a nažene ti strach, hraj si s ním a způsobí ti zármutek.“¹⁰²

Rodiče mají přitom v judaismu plné právo určovat náboženskou a hodnotovou orientaci svých dětí. V knihách Starého zákona je také často zdůrazňována povinnost úcty dětí k rodičům:

„Cti svého otce i matku, abys byl dlouho živ na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh.“¹⁰³

„Kdo opouští otce, jako by se rouhal Bohu, kdo hněvá svou matku, bude proklet od Hospodina.“¹⁰⁴

„Kdo zlořečí otci a matce, tomu zhasne jeho světlo v nejhlubší tmě.“¹⁰⁵

„Kdo ctí otce, dočká se odpuštění svých hříchů, kdo si váží matky, jako by sbíral poklady. Kdo ctí otce, dožije se radosti na dětech a v den, kdy se modlí, bude vyslyšen.“¹⁰⁶

Také Talmud staví úctu k rodičům na roveň úcty k Bohu. Syn podle Talmudu nemá otci odmlouvat a protivit se jeho názoru; úctu mu naopak prokazuje, když mu zajišťuje obživu, ošacení a pomoc. Úcta k rodičům je tedy úkolem nejen v dětství, ale na celý život.¹⁰⁷

2.2.2. Porušování dětských práv v judaismu

Také judaismu je zastánci dětských práv vytýkáno, že neoprávněně zasahuje do práv dětí. Problémem je zejména stejně jako u islámu obřízka, následuje diskriminace některých dětí narozených v nelegitimním svazku, nerovné postavení dívek či „intenzivní indoktrinace“ judaismem již od útlého věku.

Obřízka se v judaismu provádí osmý den po narození; podle odborníků tak má na dítě menší psychotraumatický dopad, než je tomu u obřízky v islámu. Přesto je kritiky chápána jako z medicínského hlediska zbytečný zásah, jehož důsledkem je zmrzačení mužských genitálií. Další významnou námitkou proti provádění obřízky je to, že s ní děti vzhledem ke svému věku nemohou vyslovit souhlas; mnohými odborníky je tedy považována za neetickou a odporující také

¹⁰¹ Sir 30,11-13

¹⁰² Sir 30,7-9

¹⁰³ Ex 20,12

¹⁰⁴ Sir 3,16

¹⁰⁵ Př 20,20

¹⁰⁶ Sir 3,3-5

¹⁰⁷ Srv. COHEN, ABRAHAM: Talmud /pro každého/. Praha: Sefer. 2006. Str.227-229.

zásadám lékařské etiky. I když je obřízka v judaismu prováděna kvalifikovaným mohelem (často se jedná o lékaře) většinou v nemocnici, přesto je praktikována bez anestezie. Židé totiž věří, že u osmidenního kojence ještě nejsou plně vyvinuty nervy, které bolest přenášejí. Dítěti je proto podána jen kapka vína, která má při zákroku plnit roli anestetika.

I když ve světě kritika těchto praktik stále sílí, je pro Židy odstranění tohoto rituálu zcela nepřijatelné. Ústřední židovská rada Německa například v této souvislosti hovoří o „snahách kriminalizovat náboženskou obřízku“¹⁰⁸; její zrušení pak označuje jako „za všech okolností vyloučené.“¹⁰⁹ Rabín Andrew Steiman o obřízce hovoří jako o jednom z nejdůležitějších přikázání v židovství. Podle něj jsou pro Židy nejdůležitější tři věci: vyučování, šabat a obřízka. Identitu židovského národa tvoří kolektivní paměť, která sahá hluboko zpět. Zrušení obřízky by pak pro rabína Steimana znamenalo zradu na předcích: „Obřízky se nemůžeme vzdát. Byla by to zrada na všech, kteří bojovali za naši víru a také za ni zemřeli.“¹¹⁰ Na druhé straně se však najdou i někteří Židé, které téma obřízky přivádí do rozpaků. Například židovská lékařka a psychoterapeutka Jenny Goodmann již před deseti lety napsala: „Nikdo by neměl ve jménu náboženství vztáhnout nůž na dětské tělo.“¹¹¹ Britská odpůrkyně obřízky tak odkazuje na citát z Bible, ve kterém Hospodin říká Abrahamovi: „Nevztahuj na chlapce ruku, nic mu nedělej!“¹¹²

V některých zemích se dokonce obřízka stala politickým tématem: například v Dánsku a Německu se uvažuje o omezení nebo dokonce o úplném zákazu provádění náboženských obřízek. Další země se v této souvislosti obávají „obřízkové turistiky.“ Také mnozí lékaři zásadně odmítají provádění těchto zákroků u malých dětí pouze na základě náboženského přesvědčení jejich rodičů. Obhájci dětských práv proto apelují na mezinárodní organizace, zejména na UNICEF, aby dětským obřízkám učinily přítrž. UNICEF ve svém prohlášení z října 2008 nejprve konstatuje, že důsledky obřezávání chlapců nejsou tak závažné jako u dívčí obřízky a dále uvádí: „UNICEF však výslovně

¹⁰⁸ WAGNER, RICHARD. Beschneidung bei Jungen: Blutiger Schnitt aus religiöser Tradition. Dostupné z: <http://theodorswelt.blogspot.com/2011/07/islam-ideologie-beschneidung-bei-jungen.html>. Download 18.1.2012.

¹⁰⁹ Tamtéž

¹¹⁰ Tamtéž

¹¹¹ Tamtéž

¹¹² Gn 22,12

zdůrazňuje, že nikdo nesmí být k obřízce nucen. Rodiče a opatrovníci dětí mají podle Úmluvy o právech dítěte povinnost jednat v jejich nejlepším zájmu. Oni se tedy musí rozhodnout, zda jejich syn bude obřezán.¹¹³ UNICEF tedy na jedné straně schvaluje obřezávání chlapců s jejich souhlasem, na druhé straně však není jejich souhlasu třeba..., neboť „rodiče a opatrovníci rozhodnou, zda bude jejich syn obřezán.“ Toto dvojznačné a do jisté míry i alibistické stanovisko je však problematické už jenom také tím, že je jen těžko představitelné, že by chlapci před dosažením své plnoletosti mohli dát souhlas se svým obřezáním.¹¹⁴

Z hlediska dětských práv je problematické i znevýhodňování dětí, které se nenarodily v legitimním manželství. Tyto děti tak v judaismu získávají dědičný status mamzera a zároveň jsou zapsány na tzv. „černé listině“. Tyto listiny, vypracované Velkým rabinátem, jsou pak seznamy osob, které registrují všechny osoby, které nemohou uzavřít legitimní manželství, protože to nějakým způsobem odporuje židovskému náboženství. Osud takto narozených dětí - mamzerů - je bez ohledu na pohlaví nezáviděníhodný. Nikdy nesmí vstoupit do manželství s tzv. čistým izraelským občanem, to znamená s člověkem, jehož matka nezhřešila. Toto poznamenání pak pronásleduje potomky mamzera až do desátého kolena. Mamzeři se tak mohou vdávat a ženit pouze mezi sebou, případně vstoupit do manželství s proselytou.¹¹⁵

Jak již bylo řečeno v první části, někteří obhájci dětských práv kritizují i náboženskou indoktrinaci dětí, která je podle nich v rozporu s právem dětí na rozvoj, jak jej také zakotvuje Úmluva o právech dítěte. Stejně tak jako i ve všech ostatních náboženstvích, tak i v judaismu, dochází podle těchto kritiků k „nepřípustné indoktrinaci dětí.“ V judaismu, který je často definován jako „nikoli náboženství, nýbrž způsob života“ se zdá být tato indoktrinace obzvláště intenzivní. Důvodem pro to je skutečnost, že judaismus klade velký důraz na náboženskou výchovu a vzdělání. Rodiče mají povinnost vyučovat své děti Tóře a Božím přikázáním již od útlého věku. Malí chlapci z ortodoxních židovských rodin bývají zapsáni do předškolního chederu (hebrejská základní škola) či do Talmud Tóry již ve věku 3 – 4 let, takže před nástupem do první třídy již umí číst

¹¹³ UNICEF DEUTSCHLAND, Antwortschreiben vom 7.10.2008. Dostupné z: <http://www.maennerrat.de/beschneidung.html>. Download 18.1.2012.

¹¹⁴ Beschneidung. Zirkumzision – Genitale Verstümmelung. Dostupné z: <http://www.maennerrat.de/beschneidung.html>. Download 18.1.2012.

¹¹⁵ ŠAHAK, IZRAEL: Rasismus vyvolených. Dostupné z: http://cz.altermedia.info/ze-zahranici/izrael-shahak-rasismus-vyvolenych_6619.html. Download 20.1.2012.

hebrejsky a znají mnoho nových pojmů. Na náboženskou výchovu pak bedlivě dohlížejí v Izraeli religiózní politické strany.¹¹⁶

Kritici náboženské výchovy v judaismu zmiňují často také texty Starého zákona, v nichž se v souvislosti s výchovou dětí nezdědka objevují výzvy k fyzickým trestům. Problémem je podle nich také skutečnost, že ve Starém zákoně se velmi často vyskytují příběhy plné krutosti a násilí. Poukazují přitom na to, že tohoto násilí je zde užíváno proti samotným dětem. Jedná se například o následující úryvky:

„Každý, koho najdou, bude skolen, každý, koho chytí, padne mečem. Jejich nemluvíata budou rozdrcena před jejich zraky.“¹¹⁷

„Připravte jeho synům jatky pro nepravost otců!“¹¹⁸

„Procházejte městem za ním a bijte bez lítosti a bez soucitu. Starce, mladíka, pannu, děti i ženy zabíjejte, šiřte zkázu.“¹¹⁹

Takové texty podle kritiků mohou mít negativní vliv na zdravý psychický a emocionální vývoj dítěte. Dítěti je na jedné straně představován Bůh jako milující a laskavý otec, na druhé straně je však konfrontováno s násilím a krutostí téhož Boha. Tento rozpor může v dítěti vzbuzovat pocity strachu a nejistoty, které mohou v některých případech vést i k psychickým poruchám.

2.2.3. Shrnutí

Problémy s porušováním dětských práv se nevyhýbají ani judaismu. I když židovské náboženství je v této souvislosti kritizováno výrazně méně než islám, přesto lze i zde najít případy porušování práv dětí. Jedná se zejména o obřízku, nerovné postavení žen či diskriminaci dětí narozených v nelegitimních vztazích.

Postoj judaismu k dětem je po celá staletí určován Starým zákonem a židovským rodinným právem, které z něj vychází. I když Tóra i dnes zůstává pro věřící Židy závazným zákonem, přesto byly některé její výpovědi, zejména pak její určité patriarchální zaměření v průběhu dějin zmírňováno interpretacemi a rozhodnutími znalců Talmudu. Tímto způsobem byla zrušena polygamie, bylo rozšířeno rozvodové právo ženy nebo byly zakázány dětské sňatky. Judajismus

¹¹⁶ ČEJKA, MAREK. *Judaismus, politika a stát Izrael*. Brno: Mezinárodní politologický ústav. 2002. Str.91.

¹¹⁷ Iz 13, 15-16

¹¹⁸ Iz 14,21

¹¹⁹ Ez 9,5-7

se tak jeví jako relativně přizpůsobivé náboženství. Do určité míry je schopno reagovat na požadavky moderní doby. To se pak týká především liberálního směru judaismu, který s sebou přináší nové výklady zákonů a zvyků. Naopak v ortodoxním směru judaismu lze i v dnešní době sledovat lpění na tradici, které je mnohdy spojeno i s prvky diskriminace vůči některým skupinám.

2.3. Křesťanství

2.3.1. Biblický exkurs

Postoj křesťanství k dětem byl formován především na základě výpovědí knih Starého a Nového zákona. Mnoho prvků má tedy společných s judaismem. Děti jsou v křesťanství Bohu vzácné, jsou Božím darem a požehnáním.¹²⁰ Péče o ně je svěřena rodičům.¹²¹ Rodiče tak jsou prvními vzory svých dětí a nesou hlavní zodpovědnost za jejich výchovu a duchovní vedení.

O Ježíšově dětství Bible hovoří jen velmi stručně. Ježíš se narodil a vyrůstal v židovské rodině, o jeho výchovu pečovali Maria i Josef. V souladu s židovskými předpisy byl Ježíš rituálně obřezán; tím se stal oficiálně příslušníkem židovského národa: „Když uplynulo osm dní a nastal čas k jeho obřízce, dali mu jméno Ježíš.“¹²² O věrnosti židovskému zákonu a tradici svědčí i to, že Ježíšovi rodiče – Josef s Marií - putovali každý rok do Jeruzaléma na velikonoční svátky.¹²³ S tím souvisí i důležitá událost z Ježíšova dětství, totiž Ježíšovo ztracení se v chrámě. Ve dvanácti letech tam Ježíš naslouchal učitelům a kladl jim otázky. Po návratu do Nazareta byl Ježíš dále poslušným dítětem.¹²⁴ Kromě této události evangelium k celému období Ježíšova dětství a jeho dospívání mlčí.

Sám Ježíš dává děti za příklad druhým. Vyzdvihuje přitom jejich jednoduchost, přímočarost a upřímnost ve víře:

„Ježíš zavolal dítě, postavil je doprostřed a řekl: Amen, pravím vám, jestliže se neobrátíte a nebudete jako děti, nevejdete do království nebeského. Kdo se pokoří a bude jako toto dítě, ten je největší v království nebeském. A kdo přijme jediné takové dítě ve jménu mém, přijímá mne.“¹²⁵

¹²⁰ Srv. Ž 127,3

¹²¹ Srv. Dt 6,4-7, Ef 6,4

¹²² Lk 2,21

¹²³ Srv. Lk 2,41

¹²⁴ Srv. Lk 2,51

¹²⁵ Mt 18, 2-5

Z hlediska Ježíšova postoje k dětem je důležitý také následující úryvek z Markova evangelia:

„Tu mu přinášeli děti, aby se jich dotkl, ale učedníci jim to zakazovali. Když to Ježíš uviděl, rozhněval se a řekl jim: Nechte děti přicházet ke mně a nebraňte jim, neboť takovým patří království Boží. Amen, pravím vám, kdo nepřijme Boží království jako dítě, jistě do něho nevejde. Objímal je, vzkládal na ně ruce a žehnal jim.“¹²⁶

Takový postoj byl v té době něčím novým a neobvyklým. Děti v tehdejší společnosti nebyly příliš ceněny a stály spíše na jejím okraji. Byly považovány za ještě neúplné lidi; některé chudé galilejské rodiny dokonce prodávali své děti do otroctví. Ježíš se v textu ale hněvá i na vlastní učedníky, když zabraňují dětem v přístupu k Němu. Důležitým aspektem také je, že Ježíš neříká: „Přineste děti ke mně“, nýbrž: „Nechte děti přicházet ke mně.“ Ježíš tak vyzdvihuje svobodu dětí a staví ji nad moc a autoritu rodičů. Rozhodující větou v textu je: „Neboť takovým patří království Boží.“ Tato výpověď je něčím zcela novým, co před Ježíšem nikdo nikdy nevyslovil. Ježíš ji přitom říká plně z vlastní moci, aniž by se přitom odvolával na Písmo. Touto větou Ježíš vyjadřuje skutečnost zvláštní Boží blízkosti k dětem. Přislubuje jim Boží království jednoduše pouze proto, že jsou děti. Tento Ježíšův příslib platí bez omezení (pro všechny děti), bezpodmínečně a bez vysvětlení důvodu. Podstatné přitom je, že Ježíš nechápe děti jako méněcenné bytosti a dětství jako pouhý předstupeň dospělosti, nýbrž klade velký důraz na jejich hodnotu.¹²⁷

Téma dětí je v novozákonních textech často zmiňováno také v souvislosti s výchovou a poslušností. Jedná se například o následující texty:

„Děti, poslouvejte své rodiče, protože je to spravedlivé před Bohem.“¹²⁸
„Děti, poslouvejte ve všem své rodiče, protože se to líbí Pánu.“¹²⁹

Dobře vychované a poslušné děti jsou pak podle pastorálních epištol důležitou podmínkou a předpokladem pro výkon služby biskupa:

„(Biskup) má dobře vést svou rodinu a mít děti poslušné a počestné.“¹³⁰
„(Starší) mají mít věřící děti, kterým se nedá vytknout nevázanost a neposlušnost.“¹³¹

¹²⁶ Mk 10, 13-16

¹²⁷ BLANCO, Carolin. Exegese über: Die Segnung der Kinder (Mk 10,13-16). Dostupné z: http://www2.uni-wuppertal.de/FBA/ev.theol/studium/fachwiss_grundlagen/musterezegese.pdf. Download 20.1.2012.

¹²⁸ Ef 6,1

¹²⁹ Kol 3,20

¹³⁰ 1.Tm,3-4

¹³¹ Tit 1,6

Výchova dětí byla přitom u křesťanských autorů v prvních dvou stoletích po Kristu častým tématem, na rozdíl od rabínského židovství, které kladlo hlavní důraz především na vedení dětí k Tóře.

2.3.2 Dětská práva v křesťanství

Křesťanství s sebou již od počátku své existence přineslo velký zájem o člověka, o lidskou důstojnost a lidská práva. Tyto postoje se pak v souvislosti se šířením křesťanství postupně prosazovaly po celém světě. To se týká také i dětských práv, která však byla dlouho opomíjena. Židovská a křesťanská tradice však svým důrazem na dětskou důstojnost a práva významným způsobem přispěla k jejich prosazování. Jak jsem již zmínila, pro postavení dětí je v Písmu důležité zejména tzv. dětské evangelium – Mk 10,13-16, které přináší zcela nový pohled na děti. Další významnou skutečností se v tomto směru stalo žehnání dětí a jejich křest, které byly praktikovány již v raném křesťanství a rovněž i závěry koncilů především od 5. století, které vyzývaly k péči o odložené děti a sirotky. Tak byl v roce 787 vybudován v Milánu první domov pro opuštěné děti. Křesťanská tradice, která v tomto ohledu navázala na tradici židovskou, zdůvodňuje přitom práva dětí také i skutečností, že každý člověk je Božím obrazem a že děti jsou znamením naděje.¹³²

Křesťanství ve vztahu k dětským právům zdůrazňuje především právo dítěte na život a na ochranu. Právo na život se přitom podle křesťanů nevztahuje pouze na již narozené děti, ale také na děti dosud nenarozené. Například učení římsko-katolické církve důsledně zastává stanovisko, že lidský život začíná okamžikem početí a od této chvíle je potřeba jej chránit. V Katechismu katolické církve se pak v této souvislosti výslovně praví: „Lidský život musí být absolutně respektován a chráněn již od okamžiku početí. Již od první chvíle její existence mají být lidské bytosti přiznána práva osoby, mezi nimiž je nezcizitelné právo každé nevinné bytosti na život.“¹³³ Toto stanovisko pak odkazuje na citát z Jeremiáše: „Dříve než jsem tě utvořil v lůně, znal jsem tě;

¹³² KRESS, HARTMUT. Kinderrechte als Menschenrechte. Die UN-Kinderrechtskonvention vom 20. November 1989 in ihrem völkerrechtlichen und ethischen Gehalt heute. Zeitschrift für Evangelische Ethik. 43/1999. Str.242-244

¹³³ Katechismus katolické církve. Čl.2270. Praha: Zvon, 1995.

dříve než jsi vyšel z mateřského lůna, posvětil jsem tě.“¹³⁴ A slova žalmu 139 doplňují: „Má podstata ti nezůstala utajena, když jsem byl tvořen v skrytu, spřádán v hlubinách země.“¹³⁵ Potrat je tak podle Katechismu chápán jako porušení pátého přikázání „Nezabiješ“ a je označováno jako „mravní špatnost“. Také spolupráce při potratu je těžkým hříchem a katolická církev ji trestá exkomunikací.¹³⁶ Této problematice jsou pak také věnovány mnohé dokumenty katolické církve, jak již bylo zmiňováno v první části práce.

Dítě je podle Katechismu především darem a tudíž nemůže být považováno za předmět vlastnictví; Katechismus v této souvislosti jasně odmítá postoje domnělého „práva na dítě“. Naproti tomu pak dítěti přiznává dvě hlavní práva: „právo být plodem zvláštního úkonu manželské lásky svých rodičů a také právo být respektováno jako osoba od chvíle svého početí.“¹³⁷

Velký prostor pak Katechismus věnuje povinnosti úcty dětí ke svým rodičům. Odkazuje přitom na čtvrté přikázání „Cti otce svého i matku svou“.¹³⁸ Úcta dětí k rodičům se má projevovat opravdovou ochotou a poslušností: „Po celou dobu, v níž dítě žije v domě svých rodičů, má poslouchat každé jejich žádosti, odůvodněné dobrem jeho vlastním nebo celé rodiny.“¹³⁹

Naopak rodičům je podle Katechismu přiznáno prvořadé a nezcizitelné právo vychovávat své děti. To se pak týká i mravní a duchovní formace. V článku 2225 se pak výslovně říká: „Rodiče dostali z milosti svátosti manželství odpovědnost a výsadu evangelizovat své děti. Už od prvních let života je mají uvádět do tajemství víry, neboť jsou pro děti jejich „prvními hlasateli.“ Rodiče se mají snažit, aby se děti již od útlého věku účastnily života církve.“¹⁴⁰ A článek 2226 pokračuje: „Rodiče musí začít vychovávat děti k víře již od nejtělejšího věku. To se uskutečňuje již tehdy, když si členové rodiny pomáhají růst ve víře svědectvím křesťanského života podle evangelia. Rodinná katecheze předchází, doprovází a obohacuje jiné způsoby poučování ve víře. Rodiče mají poslání naučit děti modlit se a objevit v sobě povolání Božích dětí.“¹⁴¹ Katechismus pak

¹³⁴ Jer 1,5

¹³⁵ Ž 139,15

¹³⁶ Srv. Katechismus katolické církve. Čl.2271,2272. Praha: Zvon, 1995.

¹³⁷ Srv. tamtéž, čl.2378.

¹³⁸ Ex 20,12

¹³⁹ Katechismus katolické církve. Čl.2217. Praha: Zvon, 1995.

¹⁴⁰ Katechismus katolické církve. Čl.2225. Praha: Zvon, 1995.

¹⁴¹ Tamtéž, čl.2226.

v dalších člancích přiznává rodičům právo zvolit pro své děti školu, která odpovídá jejich přesvědčení a může jim pomoci při jejich úkolu křesťanských vychovatelů.¹⁴²

S odpovědností křesťanských rodičů za náboženské vedení svých dětí souvisí také jejich křest. Ten je přitom symbolem přijetí křesťanské víry a vyjádření příslušnosti ke společenství věřících – církvi. Zároveň je nezbytný pro spásu.¹⁴³ Křty dětí však nejsou praktikovány všemi křesťanskými církvemi. Zatímco v římsko-katolické církvi a mnohých evangelických církvích jsou křty dětí běžnou praxí, jsou i církve (např. baptisté), kde křest mohou podstoupit pouze dospělí, schopní vědomě vyznat víru. Zastánci dětských křtů přitom nejčastěji argumentují úryvky z Nového zákona, které na několika místech zmiňují, že byla pokřtěna „celá domácnost“, ke které dozajista patřily i děti.¹⁴⁴ Katechismus katolické církve pak k dětským křtům říká: „Protože se děti rodí s padlou lidskou přirozeností, poskvrněnou prvotním hříchem, mají zapotřebí, aby se znovu narodily křtem, aby byly osvobozeny od moci temnot a přeneseny do království svobody Božích dětí.“¹⁴⁵ A dále: „Církev a rodiče by tedy zbavovali dítě nedocenitelné milosti stát se Božím dítětem, kdyby mu neumožnili křest hned po narození.“¹⁴⁶ Křest dětí pak podle Katechismu odpovídá úkolu křesťanských rodičů rozvíjet život, který jim Bůh svěřil.¹⁴⁷ Naopak církve, které křest dětí odmítají, argumentují tím, že v Novém zákoně není nikde zmínka o tom, že by Ježíš vyzýval ke křtu nemluvňat. Naopak zdůrazňují nutnost přijetí křtu až v okamžiku, kdy je věřící schopen osobně, vědomě a svobodně vyznat svou víru. Odkazují přitom na text z Matoušova evangelia, kde Ježíš povolává apoštoly k tomu, aby šli, získávali mu učedníky a křtili nově obrácené¹⁴⁸, na vyprávění o pokřtění etiopského dvořana¹⁴⁹ či na Pavlova slova k Římanům o veřejně vyznané víře¹⁵⁰.

Křesťanské církve a různé křesťanské organizace kladou také velký důraz na službu a pomoc druhým, na diakonii. V této souvislosti podporují rovněž právo

¹⁴² Srv. tamtéž, čl. 2229

¹⁴³ Srv. J 3,5

¹⁴⁴ Srv. Sk 16,33 nebo 1. Kor 1,6

¹⁴⁵ Katechismus katolické církve. Čl. 1250. Praha: Zvon, 1995.

¹⁴⁶ Katechismus katolické církve. Čl. 1250. Praha: Zvon, 1995.

¹⁴⁷ Srv. tamtéž, čl. 1251

¹⁴⁸ Srv. Mt 28,19

¹⁴⁹ Srv. 8,36-38

¹⁵⁰ Řím 10,9

dětí na ochranu, jak je zakotveno i v Úmluvě o právech dítěte. Jedná se přitom především o ochranu dětí, jejichž životy jsou nějakým způsobem ohroženy. Celá řada charitativních náboženských organizací se také angažuje v boji proti nejružnějším formám zneužívání dětí: proti dětské práci, dětské prostituci, pornografii, týrání, účasti dětí v bojových akcích či diskriminaci všeho druhu. Křesťanství také vyzývá k solidaritě; mnohé charitativní organizace tak bojují proti dětské chudobě, podvýživě, nemocem či nevzdělanosti. Právo dětí na ochranu před těmito jevy je také častým tématem encyklik a jiných církevních dokumentů.

2.3.3 Porušování dětských práv v křesťanství

Jak již bylo řečeno, křesťanství významně přispělo k rozvoji myšlenky lidských práv. Podle profesorky institutu křesťanské nauky o společnosti Gertraud Putz, která působí na salcburské univerzitě, lze v knihách Nového zákona nalézt přesvědčivou koncepci lidské důstojnosti.¹⁵¹ Tyto myšlenky jsou pak dále rozvíjeny křesťanskými učenici; například u Tomáše Akvinského se objevuje koncepce práva na práci a vlastnictví, práva na život, práva na spravedlivý soudní proces, apod.

Přesto však lze i v křesťanství nalézt témata, která jsou ve vztahu k dětským právům problematická. Aktivisté z řad obhájců dětských práv kritizují zejména křty dětí, užívání náboženských symbolů – především symbolu kříže – ve školách či veřejných prostorech, zneužívání dětí katolickými kněžími a v této souvislosti i zpovědní tajemství v katolické církvi, které podle aktivistů tyto praktiky podporuje, tělesné trestání dětí ve věřících rodinách či povinnou školní výuku náboženství v některých zemích.

Někteří obhájci dětských práv vystupují proti praxi křtů malých dětí. Jako hlavní argument uvádějí především skutečnost, že se tento akt děje bez svobodného rozhodnutí a souhlasu dítěte, pouze na základě vůle rodičů. Dítě se tak podle nich na základě křtu bez svého vědomí stává členem instituce (církve), pro kterou se nerozhodlo.

Velké mediální pozornosti se také těší užívání křesťanských symbolů ve školách či jiných veřejných prostorech. Jak jsem již uvedla v první části práce, symbol

¹⁵¹ PUTZ, GERTRAUD. Christentum und Menschenrechte. 2. vyd. Innsbruck, Wien: Tyrolia-Verlag. 1992. Str. 126.

kříže je zastánci dětských práv vnímán jako obraz násilí a krutosti, který může mít neblahý vliv na dětskou psychiku. Další skupinu námitek pak tvoří názor, že užíváním tohoto symbolu ve školách a dalších prostorách dochází k indoktrinaci dětí, které se s křesťanstvím neztotožňují. Nejznámějším případem je v této souvislosti žaloba Solie Lautsi z Itálie, která požadovala odstranění křížů ze školy, kterou navštěvovaly její děti. Protože však u italských soudů se svou žalobou na porušování náboženské svobody neuspěla, obrátila se na Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku. Ten pak nakonec navzdory svému původnímu rozhodnutí loni v březnu definitivně zamítl žalobu s odůvodněním, že neexistují důkazy, které by potvrzovaly, že přítomnost kříže ve školách má na žáky nějaký vliv. Toto rozhodnutí Evropského soudu je konečné, bez možnosti odvolání. I přesto je však toto téma v evropských zemích stále živé a je mu věnována velká pozornost.¹⁵²

Silně medializované je i sexuální zneužívání dětí v katolické církvi. I když se o případech sexuálních deliktů v katolické církvi mluví již od poloviny osmdesátých let, v posledním desetiletí dochází doslova k eskalaci problému. Problém je přitom často kladen do souvislosti s celibátem v katolické církvi. Oficiální církevní stanovisko však tuto souvislost striktně odmítá. Zastánci dětských práv upozorňují, že živnou půdou zneužívání je kromě zmíněného požadavku celibátu také postoj církve k sexualitě, autoritářské struktury uvnitř církve a praxe zpovědního tajemství, která napomáhá tyto činy zahlazovat. V této souvislosti volají někteří obhájci dětských práv (např. v Německu) po změně právních předpisů. Poukazují přitom na to, že ochraně a blahu dětí musí být dána přednost před zpovědním tajemstvím katolické církve. Navrhují tedy, aby církve v případech, kdy je důvodné podezření na zneužívání dětí, přijala odpovědnost za jejich ochranu a omezila povinnost mlčenlivosti.¹⁵³ V současnosti totiž za porušení povinnosti mlčenlivosti a oznámení případu mimocírkevním institucím hrozí exkomunikace. Na druhé straně je však zřejmé, že mediální podání problému i postoje veřejnosti jsou jednostranné, případně spojené se snahou diskreditovat katolickou církev. Cílevědomě je tak budován obraz církve jako zločinecké organizace, v níž jsou nevinné děti masově zneužívány jejími představiteli. Příznačné je v této situaci i to, že pozornost

¹⁵²Itálie vyhrála soudní spor o kříž. Tiskové středisko České biskupské konference. Dostupné z: <http://tisk.cirkev.cz/ze-zahranici/2011-Italie-vyhrala-soudni-spor-o-kriz/>. Download 25.1.2012.

¹⁵³ Kinderschutz vor Beichtgeheimnis. Humanistischer Pressedienst. Dostupné z: <http://hpd.de/node/8901>. Download 4.12.2011.

médií a veřejnosti se soustřeďuje především na hledání viníků, případně nových represivních opatření; rozšířené je i paušalizující odsuzování všech duchovních i celé církve. Samotným obětem zneužívání nebo možnostem jejich léčby či pomoci je paradoxně věnován jen minimální prostor.¹⁵⁴ Ani církvi se však k těmto problémům nepodařilo přistoupit s odpovědností a ochotou problémy řešit. Zvláště na počátku se církev snažila jednotlivé případy zatajovat a problémové kněze přesouvat na jiná místa, aniž by informovala policii. Častým postojem byla zpočátku i snaha tyto případy bagatelizovat. Později však církev zaujala k provinilcům razantní postoj, distancovala se od nich a ústy biskupů i papeže vyjádřila obětem sexuálního zneužívání svou omluvu.

Dalším tématem problematického přístupu k dětem je v některých křesťanských rodinách přísná výchova založená na častých tělesných trestech. Tento postoj se vyskytuje především ve svobodných evangelikálních církvích, u Svědků Jehovových a také u těch křesťanských skupin, které kladou důraz na fundamentalistický přístup zejména pak při četbě a výkladu Bible. Kruté trestání dětí je přitom stoupenci těchto skupin vnímáno jako povinnost vyplývající z Bible, zejména z již zmíněných pasáží v knize Přísloví.¹⁵⁵ Tělesné tresty jako výchovná metoda jsou i hlavním námětem různých publikací a výchovných rádců pro rodiče. Jednou z nich je například i kniha „To train up the child“ (Jak vychovat dítě), která je v evangelikálních kruzích velmi populární a prodalo se jí několik tisíc výtisků. Tato kniha, jejímiž autory jsou manželé Michael a Debi Pearlovi, obsahuje podrobné návody k tělesnému trestání dětí. Doslova se zde píše: „Když přijde čas k použití rákosky, hluboce se nadechněte, uvolněte a modlete se: Pane, ať je tato lekce přínosem...S dítětem přitom nezápaste. Nezvyšujte svůj hlas. Váš duch by měl být při výkonu trestu zcela klidný a soustředěný. Pokud je třeba se na dítě posadit, aby mohlo být potrestáno, pak to udělejte. A v této poloze ho držte tak dlouho, dokud je potřeba... Nechte dítě, aby se předklonilo a zatímco je v této pozici, dejte mu několik napomenutí...pět až deset ran podle mého názoru stačí. V některých případech, především u starších dětí, když nejsou rány příliš silné, jsou děti i nadále vzdorovité. Nastane-li taková situace, v trestání pokračujte do té doby, než se

¹⁵⁴ srv. DUŠEK, PAVEL. Ruce pryč od našich dětí. Dingir 4/2010. Str.147-149.

¹⁵⁵ Př 13,24; Př 19,18 či Př 29,15.

dítě podvolí.¹⁵⁶ Podobnou příručkou správné výchovy je i kniha amerického pastora Tedda Trippa: „Shepherding a Child’s Heart“, která vyšla i v češtině pod názvem „Pastýřem dětského srdce“. Tato kniha, která je zastánci dětských práv ostře kritizována, vyzývá rodiče k tělesnému trestání svých dětí.¹⁵⁷ Odkazuje přitom na příslušné biblické citáty. Počet dětí, které jsou takto trestány, lze přitom jen těžko odhadovat. Na rozdíl od případů zneužívání dětí kněžími a vychovateli, se jen zřídka vyskytují případy, kdy děti v takových situacích obžalují své vlastní rodiče. Vzhledem k tomu, že jen v Německu se ke svobodným evangelikálním církvím hlásí přes milion lidí, je zřejmé, že počty takto zneužívaných dětí nebudou zanedbatelné.¹⁵⁸

Dalším zdrojem problémů v oblasti dětských práv jsou pak rodiče dětí nebo celé skupiny s fundamentalistickým přístupem, které fanatickým způsobem kladou důraz na absolutní víru a pasivní odevzdanost Bohu. V těchto kruzích jsou pak případné pochybnosti či naopak aktivní přístup při řešení problémů chápány jako nedostatek víry a důvěry v Boží moc. Tento postoj pasivní odevzdanosti se pak může stát příčinou lidských tragédií. Příkladem mohou být dětská úmrtí, kdy rodiče v důsledku fanatické víry v uzdravení nevyhledají lékařskou pomoc či zanedbání péče o děti s vírou, že „Bůh se o ně postará.“ Diskutabilní je z hlediska dětských práv také přítomnost dětí v mnoha křesťanských komunitách (např. Komunita Blahoslavenství, Chemin Neuf, Koinoia Jan Křtitel, apod.), do nichž vstoupili jejich rodiče. Jedná se především o komunity, které sdružují lidi všech životních stavů: manželské páry s dětmi, osoby žijící v celibátu, kněze a jáhny. Členové komunit se při vstupu zavazují k poslušnosti představeným, k vzájemné podřízenosti a k žití evangelijní chudoby. I když většina těchto komunit deklaruje, že závazky, které přijali jejich rodiče, na děti nepřecházejí a ty tak mohou s dosažením plnoletosti samy rozhodnout o svém dalším životě, přesto je komunitní styl života často hlubokým zásahem do života dětí. Děti jsou v těchto komunitách podrobeny určitému řádu, který zahrnuje každodenní společné modlitby a bohoslužby, problematická je i jejich

¹⁵⁶ PEARL, MICHAEL AND DEBI. To train up the Child. Dostupné z: <http://www.freidenken.ch/de/2010/10/biblich-orientierte-kindererziehung/>. Download 26.1.2012.

¹⁵⁷ BLASER, CECILE. Buch rät zur Züchtigung von Kindern. Dostupné z: <http://www.20min.ch/news/zueroch/story/Buch-raet-zur-Zuechtigung-von-Kindern-23574550>. Download 26.1.2012.

¹⁵⁸ GÖTZ, FLORIAN. Erziehung mit der Rute. Liebe geht durch den Stock. Dostupné z: <http://www.sueddeutsche.de/kultur/erziehung-mit-der-rute-liebe-geht-durch-den-stock-1.1004443>. Download 26.1.2012.

izolovanost od okolního světa a výchova, které se účastní prakticky všichni členové komunity. Pro život v těchto komunitách je typická dělba práce mezi jednotlivými členy; děti a jejich výchovu tudíž nemají na starosti pouze rodiče, ale určený člen komunity. To s sebou však může nést mnohá rizika: posledním případem v této souvislosti je situace v Komunitě Blahoslavenství, kdy jeden z jejích členů byl v prosinci loňského roku odsouzen za sexuální zneužívání 57 dětí, další dva členové pak byli za podobné delikty z komunity již vyloučeni.¹⁵⁹

Samostatnou kapitolou v oblasti porušování dětských práv jsou náboženské společnosti a společenství, které se sice hlásí ke křesťanskému náboženství, ale jejich věrouka se od hlavního proudu křesťanství natolik liší, že ostatní je za křesťany nepovažují. Do této skupiny lze zařadit například náboženskou společnost Svědkové Jehovovi či Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů (tzv. Mormoni). Děti vyrůstající v rodinách Svědků Jehovových jsou od útlého věku vedeny ke konfrontačním postojům vůči okolnímu světu. Toto chápání vnějšího světa jako něčeho špatného a škodlivého vede pak děti Svědků do silné izolace. Problémem je i aktivní zapojování dětí do života společenství Svědků, kdy jsou děti využívány při evangelizačních akcích a distribuci tiskovin. Odmítání krevní transfúze, které je pro tuto společnost příznačné, je v případě dětí Svědků Jehovových odmítnuto na základě rozhodnutí Ústavního soudu ze srpna 2004: „Ochrana zdraví a života dítěte je zcela relevantním a více než dostatečným důvodem pro zásah do rodičovských práv a omezení náboženské svobody, kdy jde o hodnotu, jejíž ochrana je v systému základních práv a svobod jednoznačně prioritní.“¹⁶⁰

2.3.4. Shrnutí

Vztah křesťanství k dětem a jejich právům lze hodnotit jako pozitivní. Tomu nasvědčuje i biblický nálezný, který děti staví do centra pozornosti a dává je za příklad ostatním.¹⁶¹ Dítě je v křesťanství chápáno jako plnohodnotná lidská osoba s vlastní důstojností. Tomuto pojetí odpovídá i vysoká angažovanost

¹⁵⁹ *Mea culpa* Komunity Blahoslavenství. Dostupné z: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=15592>.
Download 27.1.2012.

¹⁶⁰ Nález ÚS 459/03 O právech rodičů odmítajících léčbu dítěte. Dostupné z: <http://czp.prf.cuni.cz/?q=node/88>.
Download 1.2.2012.

¹⁶¹ Srv. Mt 18,2-5

jednotlivých křesťanských církví a náboženských organizací, která se týká především ochrany práva na život a ochrany ohrožených či znevýhodněných dětí.

Problémy porušování dětských práv v křesťanství jsou tak především svázány s nezdravým fundamentalistickým přístupem některých křesťanů k Bibli, popř. s nesprávnými interpretacemi Písma či tradice a s osobními selháními některých jednotlivců. Některá témata jsou pak úmyslně využívána s cílem církve zdiskreditovat, či je využít k politickým nebo jiným účelům.

3. Výzkumný projekt

V prvních dvou kapitolách jsem se pokusila postihnout a zdokumentovat složitý a nejednoznačný vztah náboženství a dětských práv. Přitom jsem se zaměřila i na jednotlivá náboženství, jejich postoj k dětským právům a nejčastější problémy spojené s jejich porušováním. Při zkoumání těchto problémů se ukázalo, že hlavní roli při pošlapávání práv dětí hrají často především sami rodiče, kteří většinou chtějí pro své děti „to nejlepší“ a tím bývá zpravidla předání vlastního náboženského přesvědčení a všeho, co je s ním spojené.

Ve třetí části bych se proto ráda zaměřila na to, jak vnímají právo na svobodu náboženství svých dětí sami rodiče. Pro zkoumání problému jsem zvolila prostředí římsko-katolické církve. Rodiče katolického vyznání jsou podle Katechismu katolické církve vázáni povinností vychovat své děti ve víře. Tato povinnost pak vyplývá i ze závazku plynoucího ze křtu dětí, kde se rodiče zavazují, že dítě vychovají ve víře a v poznání Krista.

Mezi právem a povinností rodičů vychovat své děti ve víře a mezi právem dětí na svobodu náboženství tak vzniká určité napětí, které bych ráda podrobila podrobnějšímu zkoumání.

3.1. Formulace problému

Jak již bylo řečeno, většina náboženských tradic, jejich institucí a představitelů se shoduje v tom, že veškeré kompetence v oblasti určování náboženské a

hodnotové orientace dětí náleží pouze rodičům. Rodičům je tedy podle této zásady přiznáno plné právo předávat náboženské a kulturní hodnoty svým potomkům. Tento požadavek je obzvlášť výrazný v učení katolické církve, která výchovu dětí k víře nechápe pouze jako odpovědnost¹⁶², výsadu¹⁶³ nebo poslání¹⁶⁴, ale výslovně také jako povinnost: „Rodiče musí vychovávat děti k víře již od nejtělejšího věku.“¹⁶⁵ Děti jsou pak podle Katechismu povinovány vůči svým rodičům bezvýhradnou poslušností a to „po celou dobu, kdy žijí v domě svých rodičů.“¹⁶⁶ Na jiném místě pak Katechismus tuto poslušnost omezuje dosažením plnoletosti: „S plnoletostí přestává poslušnost dětí vůči rodičům, ale ne úcta, která jim přísluší vždycky.“¹⁶⁷ Také z udílení svátosti křtu malým dětem vyplývají pro jejich rodiče určité závazky. Hned na počátku křestního obřadu se kněz ptá rodičů dítěte: „Jste si vědomi, že na sebe berete odpovědnost, že toto dítě bude ve víře vychovááno, že bude věřit v Boha, že ho bude milovat, a že bude milovat své bližní?“¹⁶⁸ Následným souhlasem pak rodiče přijímají zodpovědnost za vedení dítěte k víře.

Závěr, který z uvedeného vyplývá, je tedy poměrně zřejmý: Katoličtí rodiče mají povinnost vychovat své děti ve víře a uvádět je do života církve a děti musí své rodiče ve všem poslouchat až do okamžiku dosažení plnoletosti. Takto pojatý model však příliš prostoru pro právo dítěte na svobodu náboženství neposkytuje. Zároveň se dostává i do určitého konfliktu s požadavky svobody náboženství, jak jsou zakotveny v Úmluvě o právech dítěte i mnohých dalších dokumentech.

Jak jsem již v úvodu uvedla, Úmluva o právech dítěte přináší zcela nový pohled na dětská práva. Přiznává dětem jistou autonomii a nezávislost vůči rodičům a jejich postojům, včetně těch náboženských. O poslušnosti nebo respektu k rodičům či jejich názorům a přesvědčení není v Úmluvě žádná zmínka, pouze v článku 29 je jako žádoucí označena „výchova zaměřená na posilování úcty k rodičům.“¹⁶⁹ Na rozdíl od Katechismu katolické církve nebo i Všeobecné

¹⁶² Srv. Katechismus katolické církve, čl.2225. Praha: Zvon, 1995.

¹⁶³ Srv. tamtéž

¹⁶⁴ Srv. Katechismus katolické církve, čl.2226. Praha: Zvon, 1995.

¹⁶⁵ Tamtéž

¹⁶⁶ Katechismus katolické církve, čl.2217. Praha: Zvon, 1995.

¹⁶⁷ Tamtéž

¹⁶⁸ Křest. Dostupné z: <http://catholica.cz/svatosti-01.pdf>. Download 4.2.2012.

¹⁶⁹ Úmluva o právech dítěte. Dokument OSN. Čl.29. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete>. Download 28.11.2011.

deklarace lidských práv a svobod, které výkon práv a svobod spojují i s povinnostmi a odpovědností vůči ostatním, se tak Úmluva poněkud jednostranně omezuje pouze na výčet práv dětí, aniž by pamatovala také na jejich povinnosti. Práva a postavení rodičů je tak zde poněkud oslabeno. Model vztahu dětských práv a náboženství, který z Úmluvy vyplývá, lze charakterizovat zhruba následovně: Děti mají právo na svobodu náboženství, která je spojena s právy „svobodně vyjadřovat své názory ve všech záležitostech“¹⁷⁰ a „svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu.“¹⁷¹ Rodiče pak mají vůči této náboženské svobodě svých dětí „pouze“ právo a povinnost „usměrňovat dítě při výkonu jeho práva způsobem, který odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem.“¹⁷² Do jaké míry a jakým způsobem mají rodiče právo své děti usměrňovat a jak přesně má takový model vypadat, není z uvedeného jasné. Přesto je však nepochybné, že toto pojetí vztahu dětských práv a náboženství, je zcela v rozporu s pojetím, které je zakotveno v Katechismu katolické církve.

3.2. Cíle a výzkumné otázky práce

Výzkumnou část této práce jsem se rozhodla věnovat problému, který jsem nastínila v předešlé kapitole: konfliktu práva na svobodu náboženství u dětí (pojetí Úmluvy o právech dítěte) a povinnosti rodičů vychovat své děti ve víře, spojené s poslušností nezletilých dětí k rodičům (učení katolické církve formulované v Katechismu).

Hlavním cílem výzkumné části je zmapovat, jak se s tímto konfliktem vypořádávají samotní rodiče, kteří se hlásí k římsko-katolické církvi. Z tohoto základního problému pak vyplývají další dílčí otázky:

- Jak vnímají rodiče dětská práva v otázkách svobodné volby náboženského přesvědčení?

¹⁷⁰ Úmluva o právech dítěte. Dokument OSN. Čl.14. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete>. Download 28.11.2011.

¹⁷¹ Tamtéž

¹⁷² Úmluva o právech dítěte. Dokument OSN. Čl.14. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete>. Download 28.11.2011.

- Na čem rodiče zakládají svůj postoj k dětským právům v oblasti náboženství (Katechismus, závazek vyplývající ze křtu dítěte, Úmluva, jiné dokumenty, vlastní úsudek, apod.)?
- Do jaké míry uznávají rodiče právo dítěte zvolit si svoji náboženskou (nebo nenáboženskou) orientaci?
- Jak rodiče konkrétně řeší tuto problematiku především u starších dětí a dospívajících, kteří se odmítají ztotožnit s náboženským přesvědčením svých rodičů?
- Vyžadují rodiče od dětí v těchto věcech bezpodmínečnou poslušnost?
- Nutí rodiče své děti ve jménu poslušnosti k aktivní účasti na životě církve i proti jejich vůli?

3.3. Metodologie výzkumu

Vzhledem ke složitosti problému jsem se rozhodla zvolit kvalitativní přístup zkoumání. Disman definuje kvalitativní výzkum jako „nenumerické šetření a interpretaci sociální reality, jehož cílem je odkrýt význam podkládaný sdělovaným informacím.“¹⁷³ Podle Hendla je hlavním úkolem kvalitativního výzkumu „objasnit, jak se lidé v dané situaci a prostředí dobírají pochopení toho, co se děje, proč jednají určitým způsobem a jak organizují své všednodenní aktivity a interakce.“¹⁷⁴ Jako hlavní výzkumnou metodu jsem pak zvolila metodu dotazování.

Pro účely výzkumu jsem se rozhodla použít metodu rozhovoru. Metodu osobního dotazování považuji vzhledem ke komplikovanosti problému za nejvhodnější. Umožňuje díky osobnímu kontaktu hlouběji proniknout do problému, reagovat na nastalou situaci či vysvětlit případná nedorozumění. Pro výzkum jsem přitom zvolila typ polostrukturovaného rozhovoru. Tento typ rozhovoru řeší nedostatky, kterými trpí strukturované a nestrukturované rozhovory a je proto vhodným kompromisem. V tomto typu rozhovoru je stanoveno pevné jádro, tvořené okruhy otázek, jejichž pořadí je možné měnit. Celé schéma rozhovoru lze pak ještě obohatit o doplňující otázky.¹⁷⁵ Této

¹⁷³ DISMAN, Miroslav. Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum. 2000. Str.284

¹⁷⁴ HENDL, Jan. Úvod do kvalitativního výzkumu. Praha: Karolinum. 1999. Str.50

¹⁷⁵ Srv. MIOVSKÝ, Michal. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada. 2006. Str.159-162.

možnosti jsem pak během rozhovorů použila v případech, kdy bylo potřeba prohloubit či upřesnit odpovědi komunikačního partnera. Respondentům jsem přitom v rozhovorech poskytla dostatek času a prostoru na přemýšlení a rozvíjení tématu.

Výzkumný vzorek jsem zvolila záměrným výběrem. Respondenty jsou ve všech případech rodiče, hlásící se k římsko-katolickému vyznání. Jedná se přitom o rodiče, kteří aktivně praktikují svoji víru a pravidelně se účastní života církve. Do výzkumu jsem zařadila deset rodičů, kteří vychovávají alespoň jedno dítě ve věku 12 – 18 let. Toto věkové rozpětí jsem přitom zvolila záměrně z toho důvodu, že děti v tomto věku jsou již schopné samostatného úsudku a vlastního pohledu na věc. Tento věk je navíc v některých zemích (Německo, Rakousko, Švýcarsko) časovým obdobím, v němž si děti mohou svobodně určovat svoji náboženskou nebo nenáboženskou orientaci (viz Kapitola 1.2.3.). Problematika svobodné volby náboženského přesvědčení je tedy v tomto věku obzvláště aktuální a rodiče jsou tak nuceni k problému zaujmout konkrétní postoj.

Všichni rodiče, které jsem o účast ve výzkumu požádala, s rozhovorem souhlasili. Rozhovory se odehrály v místě a čase vyhovujícím respondentům. Délka trvání jednoho rozhovoru se přitom pohybovala mezi dvaceti až čtyřiceti minutami. Rodiče byli předem informováni, že rozhovory budou nahrávány na diktafon a poté přepisovány a zpracovány pro potřeby této práce. Respondenti byli také ujištěni o tom, že jejich jména nebudou zveřejněna. Každý rodič byl přitom předem seznámen s tématem rozhovoru. Respondentům jsem před rozhovorem zdůraznila, že mají právo na některé otázky neodpovídat či rozhovor v kterékoliv fázi ukončit.

Všechny rozhovory byly realizovány v lednu až březnu 2012 v Praze. Jejich výsledky jsou pak shrnuty v kapitole 3.5.2. Respondenti jsou v práci označováni jako rodič 1 - 10 (R1 – R10). Přepis rozhovorů je součástí přílohy.

3.4. Rozhovory s rodiči

3.4.1. Struktura rozhovoru

V rozhovorech rodiče odpovídali na tyto otázky:

1. Myslíte si, že má dítě právo svobodně rozhodovat v otázkách své náboženské orientace?
2. O co svůj názor opíráte?
3. Domníváte se, že rodiče mají právo předávat svou vlastní náboženskou tradici, víru a příslušné hodnoty svým dětem?
4. Vychováváte své dítě k víře?
5. Účastní se vaše dítě na životě farnosti? Je tato účast dobrovolná?
6. Vyvíjíte v tomto ohledu na dítě tlak?
7. Necháváte dítěti svobodu rozhodovat se v otázkách víry samostatně?
8. Jak byste řešil(a) (popř. řešíte) situaci, kdy se dítě nechce účastnit bohoslužeb a farního života? Nutíte jej? Respektujete jeho postoje?
9. Vyžadujete v těchto otázkách (návštěva bohoslužeb, farních akcí, výuky náboženství, apod.) od dítěte poslušnost?
10. Do jaké míry je pro vás předání svého náboženského přesvědčení vlastním dětem důležité? Jak byste reagoval(a) na případné „odpadnutí“ dítěte od víry?

3.4.2. Výsledky rozhovorů

Následující část práce přináší výsledky rozhovorů s rodiči. Výsledky jsou navíc ještě doplněny o interpretace a citace z rozhovorů. Obsah kapitoly je přitom členěn podle témat jednotlivých otázek.

- Má dítě právo na svobodné rozhodování v oblasti své náboženské orientace?

Šest rodičů zastává názor, že dítě má právo na svobodné rozhodování ve věcech náboženské orientace, čtyři rodiče jsou pak opačného názoru. R4 přitom doplňuje, že dítě sice nemá právo se v této oblasti samo rozhodovat, ale je zároveň nutné brát ohled na jeho postoje a názory. R6 svůj nesouhlas zdůvodňuje takto: „Čekat na to, až se dítě rozhodne samo, nikam nevede. Je to

nesmysl naší doby, která tvrdí, že si mohu vše vybrat. V křesťanství to stojí jinak: Bůh si vybral člověka a člověk se k němu buď přizná, anebo ne.“ Zároveň však uznává, že k víře nelze nikoho přinutit, protože jde o vztah a ten je založen na svobodě a dobrovolnosti. R7, který právo dětem v této oblasti přiznává, vysvětluje svůj postoj následovně: „Když jsme si s dětmi nedávno na toto téma povídaly, řekly nám, že se dříve necítily příliš svobodné samy si rozhodnout, jestli budou chodit do kostela a jestli budou „věřící“, protože prý věděly, že by nás to strašně mrzelo, nechávali bychom za ně sloužit mše a modlili se za ně. Teď už prý takový problém nemají. Už jim také ani nehlídáme intervaly svátosti smíření, na mši chodí na jinou, než my rodiče. A máme z nich radost.“

- Zdůvodnění předchozího postoje

Tři rodiče, kteří v první otázce uvedli, že dítě nemá právo se v otázce náboženství svobodně rozhodovat, svůj názor opírá o závazek vyplývající ze křtu. Při svátosti křtu, která je udělována malým dětem, se totiž katoličtí rodiče zavazují vychovat své dítě ve víře. R1 pak doslova říká, že „dát dítěti v této otázce svobodu, znamená na tento závazek rezignovat.“ Někteří rodiče se pak při obhajobě svých postojů odvolávají na „zdravý rozum“ (R4) nebo na vlastní svědomí (R5). Čtyři rodiče pak svůj názor opírají o přesvědčení, že k víře v Boha nelze nikoho donutit. R9 přitom dodává, že „nesvoboda nic neřeší, naopak ještě více komplikuje cestu ke skutečnému rozhodnutí se pro víru.“ R8 pak konstatuje, že „víra je Boží dar, dítěti je nutné cesty ukazovat, ale konečné rozhodnutí je jen mezi ním a Bohem.“

- Mají rodiče právo předávat vlastní náboženskou tradici, víru a příslušné hodnoty svým dětem?

V této otázce se všech deset rodičů shodlo, že rodiče toto právo jednoznačně mají. Pět z nich přitom zdůraznilo, že se nejedná pouze o právo, ale i o povinnost. R7 pak doslova říká: „Rodiče mají právo, povinnost i výsadu to dělat. Když rodič něco považuje za nejdůležitější na světě, jak by se mohl nesnažit předat to těm, které má nejraději?“ R5 pak ještě podotýká: „Rodiče mají právo dětem sdělovat, jak věci vnímají oni, ale zároveň musí nechat dítěti svobodné rozhodnutí, zda jejich víru bude sdílet.“

- Vychováváte své děti ve víře?

Také v odpovědi na tuto otázku panovala mezi všemi rodiči jednoznačná shoda. Určité rozdíly však lze vysledovat v přístupu k této výchově: zatímco R5 výchovu chápe spíše jako představení vlastní víry dětem, jako otevření možností a klade přitom důraz na svobodné rozhodnutí dítěte, zda si tuto cestu vybere, R7 naopak zdůrazňuje prvek povinnosti. Říká: „Od narození s námi děti chodily do kostela. Samy doma zůstat nesměly. I když už byly větší, stejně musely a ani se moc navenek nebránily. Spíš jsme s nimi hovořili o tom, proč nám na víře tolik záleží. Mluvili jsme o kladech a záporech víry v Boha a vyšlo nám nespočetně víc kladů u víry.“

- Účastní se Vaše dítě života církve, farnosti? Je tato účast dobrovolná?

Co se týká první části otázky, tj. účasti dítěte na životě farnosti, odpověděli všichni rodiče kladně. Větší rozdíly se objevily v otázce dobrovolnosti. Zde se vyskytla celá škála odpovědí: pouze tři rodiče uvedli, že dítě se života farnosti účastní dobrovolně. Další čtyři rodiče odpověděli, že někdy se jejich děti účastní dobrovolně a někdy nedobrovolně a zbylí tři rodiče uvedli, že tato účast je spíše nedobrovolná. R6 a R2 přitom podotýkají, že se jedná často v této souvislosti spíše o boj s nechutí či leností, než o vyslovenou averzi k náboženské praxi.

- Vyvíjíte v tomto ohledu na dítě tlak?

U této otázky dochází k určitému rozporu: i když u předchozí otázky hovořili tři rodiče v souvislosti s účastí dětí na životě církve o naprosté dobrovolnosti, přiznává nyní osm rodičů, že se tato účast často děje pod určitým tlakem z jejich strany. R2 tedy vnímá účast svých dětí na životě církve jako dobrovolnou, současně však na ně v tomto ohledu vyvíjí tlak. Někteří rodiče pak v odpovědích na tuto otázku uvedli věkovou hranici, do které je podle nich určitý tlak na dítě nutný: R6 zmiňuje hranici 14 let, R10 pak 16 let. Co se týká formy tohoto tlaku na dítě, jedná se především o domluvu (R4), nabízení a připomínání (R3,R8,R9) a přesvědčování (R6).

- Necháváte dítěti svobodu rozhodovat se v otázkách víry samostatně?

I když všichni rodiče v odpověď na tuto otázku uvedli „ano“, pouze u jednoho z nich (R8) byl tento souhlas bezvýhradný; zbylých devět rodičů své „ano“ něčím podmiňovalo. R4 dokonce ve své odpovědi uvedl, že nechává své děti v těchto otázkách samostatně rozhodovat, poslední slovo má však pouze on

nebo manželka. Velká část rodičů se v rozhovorech shodla, že se nejprve o věci snaží vést s dětmi diskusi (R6,R5,R3,R2), dávat doporučení a předkládat své názory (R9). Konečné rozhodnutí je však na samotných dětech. Odpovědi na tuto otázku si byly většinou velmi podobné; většinový postoj vystihl např. R6, který doslova řekl: „Snažím se vést dialog, obhajovat svá stanoviska, ale uvědomuji si, že rozhodnutí v oblasti víry není vynutitelné, vynutit lze jen vnější souhlas.“

- Jak byste řešil(a) situaci, kdy se dítě nechce účastnit bohoslužeb a farního života? Nutíte jej? Respektujete jeho postoj?

Pro šest rodičů je neúčast dětí na bohoslužbách naprosto nepřijatelná a nekompromisně na této účasti trvají. R4 doslova říká: „O účasti na bohoslužbách a některých farních akcích se u nás nedisktuje; všechny děti v naší rodině vědí, že se jde každou neděli do kostela nebo na nějakou jinou akci a že případné protesty nebo námitky nemají šanci na úspěch.“ Také R1, R2 a R8 v této věci nepřipouštějí diskusi: i když dítě na bohoslužbu z nějakého důvodu jít nechce, nakonec stejně „musí“. R8 sice uvádí, že pokud by dítě svoje rozhodnutí neúčastnit se bohoslužby racionálně obhájilo, jeho postoj by respektoval, zároveň však jedním dechem dodává, že nechuť, nezájem, lenost či zajímavý program v televizi do této kategorie racionálních důvodů nespadá. R6 pak svůj postoj v této otázce shrnuje takto: „Na účasti na bohoslužbě trvám zatím nekompromisně – věřím, že skulina je precedens k následnému vynechávání. Dítě může svobodně vyjádřit, že se mu „nechce“, a já pak přiznám, že mně se také někdy „nechce“, ale trvám na tom, že nedělní bohoslužba má přesahující rozměr, který sice ne vždy vidíme a reflektujeme, ale společnou bohoslužbu si přeje sám Bůh.“ R10 uvádí v této souvislosti věkovou hranici 16 let, po jejímž dosažení děti do účasti na bohoslužbách a jiných akcích již nenutí. Ochotu respektovat rozhodnutí dítěte neúčastnit se bohoslužeb vyjádřili pouze čtyři rodiče (R3, R5, R7, R9), bezvýhradný respekt však uvedl jen R5. Ostatní by sice neúčast dětí respektovali, ale jen z důvodu, že „s tím stejně nemohou nic dělat“ (R3, R7) nebo by alespoň dětem dávali najevo, že přicházejí o něco „velmi podstatného“ (R9).

- Vyžadujete v těchto otázkách (návštěva bohoslužeb, farních akcí, výuky náboženství apod.) od dítěte poslušnost?

Poslušnost v těchto otázkách vyžaduje od svých dětí devět rodičů. Někteří rodiče tuto poslušnost vyžadují pouze u účasti na bohoslužbách, u jiných akcí již ne (R7, R9). Poslušnost pak v této souvislosti vyžadují rodiče po dětech až do okamžiku dosažení plnoletosti, R10 tuto hranici stanovuje níže – na šestnáct let. R6 k této otázce říká: „Poslušnost vyžaduji, ale nevím, jak dlouho se mi to bude ještě dařit (syn, 15 let). Na druhou stranu zase asi nemá smysl „jít přes mrtvoly“, ale spíše cestou „udržitelného dialogu“.

- Do jaké míry je pro vás předání svého náboženského přesvědčení vlastním dětem důležité? Jak byste reagoval(a) na případné „odpadnutí“ dítěte od víry?

Všech deset rodičů hodnotí předání vlastní víry jako velmi důležité, někteří dokonce jako „to nejdůležitější, co chtěli svým dětem v životě předat.“ (R3, R10) Naopak jako nejčastější reakci na „odpadnutí“ dítěte od víry uvádějí rodiče smutek, zklamání a bolest; R4 pak ještě uvádí pocity vlastního selhání při jejich výchově. Co se týká reakcí na tuto situaci, nejčastěji rodiče zmiňovali modlitbu za dítě a za jeho návrat zpět (R1, R2, R3, R4, R6, R9), vysvětlování vlastních postojů (R3, R9, R10), konzultaci dítěte s duchovním (R9) a snahu začlenit dítě do skupiny věřící mládeže (R9). R1 uvedl, že by se s odpadnutím svého dítěte od víry nikdy nesmířil. I když by tato skutečnost byla pro rodiče velmi bolestná, mnozí rodiče by nepřestávali doufat, že se dítě nějakými oklikami vrátí zpět k víře. R6 přitom zdůrazňuje, že i přes takové situace je nutné s dětmi udržovat co nejlepší vztahy a snažit se je přijímat takové jaké jsou, i s jejich rozhodnutími.

3.4.3. Shrnutí výsledků výzkumu

Z rozhovorů s rodiči bylo patrné, že problematika vztahu dítěte a náboženství je jim blízká a pro mnohé z nich i vysoce aktuální. Z odpovědí je zřejmé, že téma svobodného rozhodování dítěte v náboženské oblasti je problémem, s nímž se dříve či později musí vyrovnat každý rodič.

Právo na svobodu náboženství svému dítěti přiznává šest katolických rodičů z deseti, zároveň jich však osm na své děti vyvíjí určitý tlak, aby se zúčastňovaly života církve. Stejný rozpor se objevuje i ve vztahu k otázce, která se týká

vyžadování poslušnosti: tu od svých dětí v otázkách účasti na bohoslužbách požaduje devět rodičů. Zdá se tedy, že někteří rodiče sice v teoretické rovině právo dětí na svobodu náboženství uznávají, v praktické rovině se však často děje pravý opak.

Zajímavé je i zdůvodnění přístupu k právu na svobodu náboženství: zatímco rodiče, kteří se k tomuto právu staví negativně, argumentují povinností plynoucí ze závazku křtu či zdravým rozumem, zbylí rodiče toto právo uznávají na základě přesvědčení, že k víře nelze nikoho nutit a nesvoboda nic neřeší. Právo dítěte svobodně rozhodovat v náboženských otázkách se tak v odpovědích rodičů zdálo být spíše jen jakýmsi nutným a nevyhnutelným „zlem“ ve smyslu: „stejně se nedá nic jiného dělat“, než pozitivní chtěnou skutečností. Ve zdůvodnění svého postoje přitom žádný rodič nezmínil nějaký dokument; kromě odvolávání se na povinnost plynoucí ze křtu, se ostatní v této otázce rozhodovali spíše intuitivně.

Právo rodičů předávat svým dětem vlastní náboženskou tradici a příslušné hodnoty potvrzují všichni dotázaní rodiče. Přitom pojem právo je pro pět z nich příliš slabý a nahrazují ho silnějším pojmem: povinnost. To souvisí s katolickým pojetím náboženské výchovy, jak vyplývá ze závazku křtu a z Katechismu. S tímto postojem pak rezonovaly i odpovědi na otázku, týkající se výchovy dětí k víře. I když všichni rodiče vedou své děti k víře (a výslovně i ke katolickému vyznání), přesto lze pozorovat odlišné chápání této výchovy. Zatímco většina rodičů chápe výchovu k víře spíše jako požadavek na dítě, dva z nich tuto výchovu definovali spíše jako nabídku, představení vlastního přesvědčení a postojů, s otevřeností k tomu, zda se dítě s těmito postoji ztotožní či ne.

Účast dětí na životě církve ve svých odpovědích potvrdili všichni rodiče. Pouze tři rodiče však odpověděli, že je tato účast zcela dobrovolná. V odpovědích na přímou otázku, zda rodiče v tomto ohledu vyvíjejí nějaký tlak, tento postoj přiznává dokonce osm rodičů. Jedná se přitom především o domlouvání, nabízení, připomínání a přesvědčování. U této otázky také rodiče nejvíce zmiňovali věkové hranice (14 či 16 let), které jsou v tomto ohledu pro ně rozhodující a po jejichž dosažení své děti již do těchto věcí nenutí. Uvedené věkové hranice přitom korespondují s právními úpravami, které platí v Německu, Rakousku či Švýcarsku (viz kapitola 1.2.3.)

Samostatné rozhodování dětí v otázkách víry schvaluje sice všech deset rodičů, většinou ale jen za určitých podmínek. Devět rodičů tedy nechá dítě v těchto otázkách samostatně rozhodnout až po předchozí diskusi na toto téma, doporučeních a předložení vlastního názoru na věc. Poté se tedy dítě může samo rozhodnout – opět je zde však ze strany rodičů cítit jistý, nepříliš pozitivní postoj ve smyslu: „Udělalí jsme, co bylo v našich silách, teď nezbývá, než aby se rozhodl sám.“

Citlivým bodem je pro katolické rodiče téma účasti dětí na nedělních bohoslužbách. Neúčast svého dítěte by byl ochoten bezvýhradně respektovat pouze jeden rodič. Část rodičů tak na toto téma již předem zcela vylučuje jakoukoliv diskusi: nedělní bohoslužba je tedy pro děti povinností. Ostatní by k neúčasti svých dětí na bohoslužbách zaujali opět rezignovaný postoj. Otázku účasti na nedělních bohoslužbách také rodiče nejvíce spojovali s požadavkem poslušnosti. Tu od svých dětí vyžadují rodiče až do věku osmnácti let, jeden rodič pak do šestnácti let.

Předání vlastního náboženského přesvědčení hodnotí jako vysoce důležité, nebo jako vůbec nejdůležitější, všech deset rodičů. Neztotožnění se dítěte s jejich vírou by bylo pro rodiče naopak velkým zklamáním a bolestí. Většina z rodičů pak přiznala, že by se snažila toto rozhodnutí dítěte zvrátit: ať už modlitbou nebo i přímo rozhovorem s dítětem, vysvětlováním vlastních postojů, konzultací s duchovním či snahou začlenit dítě mezi věřící vrstevníky.

3.5. Závěr výzkumu

Výzkum na vzorku rodičů dospívajících dětí katolického vyznání potvrdil několik důležitých skutečností:

- Pro rodiče je předání vlastního náboženského přesvědčení svým dětem vysoce důležité
- Rodiče vnímají předání své náboženské tradice a příslušných hodnot vlastním dětem jako svoje právo a povinnost
- Rodiče vychovávají své děti k víře
- Rodiče vyvíjejí na děti v náboženské oblasti na děti tlak, zejména pak v otázkách účasti na nedělních bohoslužbách

- Rodiče vyžadují v tomto ohledu od dětí poslušnost
- Právo dětí na svobodu náboženství rodiče buď neuznávají, nebo sice v teoretické rovině uznávají, ale v praxi na ně i přesto vyvíjejí tlak
- Rodiče se v těchto otázkách rozhodují spíše intuitivně než na základě nějakých dokumentů
- Samostatné rozhodování dítěte v oblasti náboženství je spíše nevyhnutelnou skutečností, než opravdovým přáním rodičů
- „Odpadnutí“ dítěte od víry je pro rodiče zklamáním a bolestí. Toto rozhodnutí se pak snaží různými prostředky zvrátit.

Výzkum je tak potvrzením toho, že rodiče, pro které je předání vlastního náboženského přesvědčení svým dětem tím nejdůležitějším, v zájmu předání náboženské tradice a víry nerespektují jejich právo na svobodné rozhodování v této oblasti. Samostatné rozhodování dětí v těchto otázkách chápou rodiče spíše negativně, neztotožnění se dětí s vírou nejsou pak schopni akceptovat a snaží se jej zvrátit.

Závěr

I když 20. století znamenalo v otázce vnímání a přístupu k dětským právům obrovský posun vpřed, přesto jsou ještě oblasti, kde jsou práva dětí poměrně rozsáhle porušována. V této práci jsem hledala odpověď na otázku, zda do těchto, z hlediska dětských práv problémových oblastí, lze řadit i náboženství.

V této práci, jejímž cílem bylo tento složitý vztah náboženství a práv dětí prozkoumat, jsem se na uvedenou problematiku zaměřila nejprve pohledem různých dokumentů, dále zastánců myšlenky práva dítěte na náboženství, aktivistů bojujících proti pošlapávání dětských práv ve jménu náboženství a nakonec i pohledem samotných náboženství: islámu, judaismu a křesťanství. Ve třetí, výzkumné části jsem se pak pokusila prozkoumat postoje katolických rodičů k právu svých dětí na svobodu náboženství.

V první části práce jsem zkoumala vztah práv dětí a náboženství pohledem Úmluvy o právech dítěte a posléze i dalších relevantních dokumentů. Nejdůležitější dokument, týkající se této problematiky, Úmluva o právech dítěte, však žádná univerzální či uspokojivá řešení v tomto ohledu nenabízí. Neurčitá jsou přitom zejména ustanovení, která se týkají svobody náboženství. Jako pozitivní lze naopak z tohoto hlediska jistě hodnotit zákony v některých zemích, které upravují věkové hranice, kdy se děti mohou v této oblasti samostatně vyjádřit či se svobodně rozhodnout. Tyto zákony jsou pak z hlediska ochrany práva dětí na svobodu náboženství pravděpodobně větším přínosem než nejasné formulace Úmluvy.

Obsahem první části bylo také představení různých náhledů na problematiku. Zde jsem zmínila postoje autorů (Surall, Schweitzer), kteří jsou zastánci myšlenky práva dítěte na náboženství, kterou odvozují z ustanovení Úmluvy o právech dítěte. Důležité přitom je, že oba autoři chápou toto právo jako doprovázení dítěte na jeho cestě zrání, přičemž zdůrazňují potřebu vytvořit dítěti prostor, aby se mohlo v této otázce samo rozhodnout. Na opačném pólu pak vystupuje celá řada autorů (např. Narisetti, Fineman, Dawkins), kteří hovoří o zneužívání dětí ve jménu náboženství a tento problém pak dokládají na jednotlivých příkladech. Některé případy lze přitom hodnotit jako nesporné pošlapávání dětských práv (sexuální zneužívání dětí v katolické církvi, zanedbání zdravotní péče z náboženských důvodů, tvrdé tělesné trestání inspirované biblickými citáty, apod.), jiné případy jsou podle mého názoru diskutabilní. Jedná se především o názory, které chápou náboženskou výchovu nebo vedení ke konkrétnímu vyznání jako náboženské zneužívání dětí, jako jejich náboženskou indoktrinaci. To potvrzuje ve své práci i Frank Surall, když říká, že svobodu náboženství nelze zaměňovat za náboženskou neutralitu. Problematická je podle mého názoru také samotná formulace „náboženské zneužívání dětí“. Jak je blíže popsáno v druhé části práce, některé případy pošlapávání dětských práv nesouvisí ani tak se samotnými náboženstvími, jako spíše s místními tradicemi a zvyklostmi, které se v některých oblastech praktikují celá staletí a dědí se doslova z generace na generaci. Tyto praktiky jsou pak často mylně spojovány s naukou a postoji jednotlivých náboženství.

Druhá část práce se pak věnovala pohledu jednotlivých náboženství na tuto problematiku a nejčastějším případům porušování dětských práv, jež jsou s nimi

spojována. Na základě výpovědí příslušných náboženských textů (tedy zejména Koránu, Starého zákona a Bible) jsem se pokusila prozkoumat rámeček, ze kterého postoj k dětem a jejich právům dotyčného náboženství vyrostl. Je přitom zřejmé, že současný postoj těchto náboženství k dítěti a jeho právům je výsledkem, který byl během staletí formován a utvářen za působení nejrůznějších vlivů. Společným znakem všech zmíněných náboženství je přitom silný důraz na plnou a nezpochybnitelnou úlohu rodičů předat svým dětem vlastní náboženskou tradici, víru a příslušné hodnoty. S tímto neomezeným právem rodičů určovat náboženskou orientaci svých dětí pak souvisí skutečnost, že jsou to ve většině případů právě rodiče, kteří v zájmu předání vlastní víry nejvíce pošlapávají práva vlastních dětí.

Problematické porušování práv dětí ze strany jejich rodičů jsem věnovala třetí, výzkumnou část práce. Zaměřila jsem se přitom na zkoumání vztahu katolických rodičů k právu svých dětí na svobodu náboženství. Cílem výzkumu bylo zjistit, zda rodiče toto právo uznávají a nakolik se tento postoj odráží v jejich praxi. Z výsledků rozhovorů přitom vyplynulo, že předání náboženského přesvědčení vlastním dětem je pro rodiče vysoce důležitým a citlivým tématem. Představuje pro ně tak často větší hodnotu než respekt k právu na svobodné rozhodování dítěte v těchto otázkách.

LITERATURA:

AL-MINAWI, KAWTHER, M. *Práva dětí v islame*. Bratislava. Hlas 9 – 12/2000.

Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona, ekumenické vydání. Praha. 1991. ISBN 80-7113-009-5.

BIČ, MILOŠ. *Radostná zvěst Starého zákona*. Praha: Kalich. 1980.

BIČ, MILOŠ, POKORNÝ, PETR. *Co nevíš o Bibli. Úvod do studia Starého a Nového zákona*. Praha: Česká biblická společnost. 1997. 173 str. ISBN 80-85810-25-5.

Caritas in Veritate. Encyklika papeže Benedikta XVI. O integrálním rozvoji člověka v lásce a pravdě, po čtyřiceti letech od vydání encykliky Populorum progressio. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. 2009. 109 str.

COHEN, ABRAHAM. *Talmud pro každého*. Praha: Sefer. 2006. ISBN 80-900895-3-4.

ČEJKA, MAREK. *Judaismus, politika a stát Izrael*. Brno: Mezinárodní politologický ústav. 2002.

DAVID, ROMAN. *Práva dítěte: Úmluva o právech dítěte a její charakteristika*. Olomouc. 1999. 175 str. ISBN 80-7182-076-8.

DAWKINS, RICHARD. *The God Delusion*. London: Transworld Publishers. 2006. ISBN 0593055489.

Deklarace práv dítěte. Dokument OSN. New York. 1959.

DISMAN, MIROSLAV. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum. 2000. ISBN 80-246-0139-7.

Evangelium Vitae. Encyklika Jana Pavla II. o životě, který je nedotknutelné dobro. Praha: Zvon. 1995. ISBN 80-7113-139-3.

FINEMANN, A., WORTHINGTON, M. *What is right for children? The competing paradigm of religion and human rights*. Ashgate: Oxon. 2009. 463 str. ISBN 9780754674191.

HAMMUDAH, ABD AL-ÁTÍ. *Zaostřeno na islám*. Praha: Islámská nadace. Ústředí muslimských obcí. 2010. 203 str. ISBN 978-80-904373-6-4.

HANUŠ, JIŘÍ. (Ed.). *Křesťanství a lidská práva*. Praha: Vyšehrad. 2002. 167 str. ISBN 80-85959-89-5.

HEIMLICH, JANET. *Breaking Their Will. Shedding Light on Religious Child Maltreatment*. Prometheus Books. 2011. ISBN 9781616144050.

HENDL, JAN. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum. 1999. ISBN 382-160-99.

HOŠEK, PAVEL. „Trestej syna, dokud je naděje“. *Náboženství, děti a lidská práva*. Dingir, religionistický časopis o současné náboženské scéně. 4/2010. Str. 142 – 143.

Katechismus katolické církve. Praha: Zvon, 1995, 793 str. ISBN 80-7113-132-6.

Kompendium sociální nauky církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. 2007. 534 str. ISBN 978-80-7195-014-1.

Korán, překlad Ivana Hrbka, Praha: Odeon. 1972

KRESS, HARTMUT. *Kinderrechte als Menschenrechte. Die UN-Kinderrechtskonvention vom 20.November 1989 in ihrem völkerrechtlichen und ethischen Gehalt heute*. Zeitschrift für Evangelische Ethik. 43/1999.

KÜNG, HANS, VAN ESS, JOSEF. *Křesťanství a islám*. Praha: Vyšehrad. 1998. 191 str. ISBN 80-7021-262-4.

MIOVSKÝ, MICHAL. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. 2006. ISBN 80-247-1362-4.

MISAUEROVÁ, ANEŽKA, VOJTÍŠEK, ZDENĚK. *Dětství a sekta*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí. 2006. 28 str. ISBN 80-86991-83-0.

NEWMAN, JA'AKOV, SIVAN, GAVRI'EL. *Judaismus od A do Z*. Praha: Sefer. 1992. ISBN 80-900895-3-4.

OSTŘANSKÝ, BRONISLAV. *Malá encyklopedie islámu a islámské společnosti*. Praha: Libri. 2009. 257 str. ISBN 978-80- 7277-404-3.

PEARL, MICHAEL. *To Train Up a Child. Turning the hearts of the fathers to the children*. No Greater Joy Ministries, Inc. 1994.

POTZ, SCHINKELE, SCHWARZ, SYNEK, WIESHADER. *Recht und Religion in Mittel- und Osteuropa, Teil 2, Tschechien*. Vídeň: WUV Universitätsverlag. 2004.

PUTZ, GERTRAUD. *Christentum und Menschenrechte*. Innsbruck, Wien: Tyrolia – Verlag. 1992

Rerum Novarum. Encyklika papeže Lva XIII. O dělnické otázce. Praha: Zvon. 1996. ISBN 80-7113-154-7.

SCHIRRMACHER, KRISTINE. *Kindererziehung im Islam*. Stuttgart: Deutsche Evangelische Allianz. 2007.

SURALL, FRANK. *Ethik des Kindes. Kinderrechte und ihre theologisch-ethische Rezeption*. Stuttgart: Kohlhammer. 2009. 390 str. ISBN 978-3-17-020516-1.

WINTER, DAVID. *ABC křesťanství*. Praha: Česká biblická společnost. 2010. 127 str. ISBN 978-80-87287-05-7.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/html.soubory/umluva-o-pravech-ditete>.
[28.11.2011](#).

<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>. 29.11.2011.

<http://www.esipa.cz/sbirka/sbsrv.dll/sb?DR=AN+CP=2002s003>. 29.11.2011.

<http://trestnizakonik.cz>. 29.11.2011.

<http://www.zakonik-prace.cz/2zakonik-prace.html>. 29.11.2011.

<http://www.gesetze-im-internet.de/kerzgj/BJNDROO9390921.html>.
[29.11.2011](#).

<http://www.admin.ch/ch/d/sr/210/a303.html>. 29.11.2011.

<http://familienrecht.at/fileadmin/gesetze/abgb/rekerz.pdf>. 29.11.2011.

<http://www.nicm.cz/nabozenstvi-legislativa>. 1.12.2011.

<http://www.elternbriefe.de//familie-von-a-bis-z/religioese-erziehung/religion-in-der-familie/kinder-haben-ein-recht-auf-religion.html>. 2.12.2011.

<http://www.hpd.de/node/2189>. 4.12.2011.

<http://religiouschildabuse.com>. 4.12.2011.

<http://www.humanistische-aktion.de/missbrau.htm>. 5.12.2011.

<http://europenews.dk/de/node/35469>. 17.12.2011.

<http://www.jihadwatch.org/islam-101.html>. 19.12.2011.

<http://www.heise.de/tp./artikel/32/32567/1.html>. 2.1.2012.

<http://www.islamweb.cz/> 5.1.2012.

<http://mediaoislamu.cz/2008/egypt-zakazal-zenskou-obrizku-aktualne/>
7.1.2012.

<http://mediaoislamu.cz/2001/zenska-obrizka-sexus/> 7.1.2012.

<http://www.proislam.org/forum/viewtopic.php?f=9t=876>. 7.1.2012.

<http://www.muslimka.estranky.cz/clanky/obrizka/zenska-obrizka.html>.
9.1.2012.

<http://e-islam.cz/node/14>. 11.1.2012.

<http://pinc.blog.idnes.cz/c/173984/co-maji-spolecne-komunismus-a-islam.html>. 11.1.2012.

<http://www.ostfalia.de/cms/de/afb/download/bericht-marx-judentum-2005.pdf>. 15.1.2012.

<http://theodorswelt.blogspot.com/2011/07/islam-ideologie-beschneidung-bei-jungen.html>. 18.1.2012.

<http://www.maenerrat.de/beschneidung..html>. 18.1.2012.

http://cz.altermedia.info/ze-zahranici/izrael-shahak-rasismus-vyvolenych_6619.html. 20.1.2012.

<http://tisk.cirkev.cz/ze-zahranici/2011-Italie-vyhrala-soudni-spor-o-kriz/25.1.2012>.

<http://www.frei-denken.ch/de/2010/10/biblich-orientierte-kindererziehung>.
[26.1.2012](http://www.frei-denken.ch/de/2010/10/biblich-orientierte-kindererziehung).

<http://www.20min.ch/news/zuerich/story/Buch-raet-zur-Zuechtigung-von-Kindern-23574550>. 26.1.2012.

<http://www.sueddeutsche.de/kultur/erziehung-mit-der-rute-liebe-geht-durch-den-stock-1.1004443>. 26.1.2012.

<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=15592>. 27.1.2012.

<http://czp.prf.cuni.cz/?q=node/88>. 1.2.2012.

<http://catholica.cz/svatosti-01.pdf>. 4.2.2012.

Příloha

Přepis rozhovorů s rodiči

R1

1. Dítě nemá právo v těchto otázkách svobodně rozhodovat. My jako rodiče máme povinnost vychovat své dítě ve víře – vyplývá to ze závazku, který jsme přijali při jeho křtu.
2. Viz 1
3. Rodiče mají plné právo vést svoje děti k víře.
4. Ano, vychováváme své děti k víře.
5. Ano, zúčastňuje se bohoslužeb a někdy i farních akcí. Někdy chodí dobrovolně, jindy ne.
6. Ano, pokud se syn nechce zúčastnit, snažíme se mu domluvit.
7. Ano.
8. Nejprve bych se synem o tom hovořil, proč nechce chodit do kostela. Nakonec bych stejně ale rozhodl, že tam bude chodit.
9. Ano.
10. Předání víry je pro velmi důležité, je to asi nejdůležitějším smyslem naší výchovy. S odpadnutím dítěte od víry bych se asi nikdy nesmířil. Asi bych se hodně modlil za jeho návrat zpět.

R2

1. Ano, dítě má právo svobodně se o své víře rozhodnout.
2. Myslím si, že rodiče by se měli snažit vychovat své děti ve víře, ale vlastní rozhodnutí je pak už na dítěti.
3. Ano, rodiče na to mají určité právo.
4. Ano.
5. Ano, naše dcery se s námi pravidelně účastní nedělních bohoslužeb a i některých akcí. Účastní se většinou dobrovolně, ale někdy se stane, že jít nechtějí, tak je musíme nutit.

6. Ano, i když se jim nechce nebo mají jiný program – snažíme se jim vysvětlit, že Bůh je na prvním místě a pak teprve všechno ostatní. Nakonec vždycky přece jen jdou.
7. Ano, ale nejprve se snažíme s dětmi o problému diskutovat a teprve potom se mohou případně samy rozhodnout.
8. Snažila bych se je přesvědčit, že je to hodně důležité. Asi bych je nakonec donutila tam jít. Pokud bych viděla jasný odpor a nezájem, tak bych možná ustoupila. Měla bych přitom ale strach o své ostatní děti, aby to pro ně nebyl špatný příklad a nenechaly se jím strhnout.
9. Ano, ale asi jen do určité míry.
10. Pro nás je předání víry tím nejdůležitějším hlediskem výchovy. Z odpadnutí dětí od víry bych byla asi hodně smutná, ale určitě bych to nevzdávala a snažila bych se je přivést nazpět.

R3

1. Ano, dítě má právo se v těchto otázkách svobodně rozhodnout.
2. Jsem přesvědčená, že k takovým věcem jako je např. víra v Boha nelze nikoho donutit proti jeho vůli.
3. Určitě ano.
4. Snažíme se je ve víře vychovávat.
5. Naše děti chodí s námi do kostela na mše, i na jiné akce dobrovolně.
6. Dokud byly děti menší, museli jsme je někdy k účasti na mších nutit a také jsme jim museli připomínat různé farní akce – dnes se již rozhodují samy a většinou se do farních aktivit zapojují rády.
7. Ano, ale snažíme se jejich rozhodování vést diskusi s tím, že rozhodnout se musí už samy.
8. Snažíme se jim ukázat, že je důležité, aby chodily na bohoslužby. Modlíme se za jejich víru, ale pokud se rozhodnou bohoslužbu vynechat, nemůžeme s tím nic dělat (synové 16 a 17 let).
9. Ano, zvláště pokud byly menší – teď je to už složitější.
10. Je to pro nás to nejdůležitější, co jsme jim chtěli předat. Pokud se rozhodnou, že víru z nějakých důvodů nepotřebují, budeme se za ně i dále modlit a doufat, že svůj postoj v budoucnu přehodnotí.

R4

1. Myslím, že dítě nemá právo se v těchto otázkách samo rozhodovat. Pokud je ale už starší, tak patnáct let a výše, je potřeba brát ohled na jeho názory.
2. Opírám se o zdravý rozum.
3. Je to nejen právo, ale i povinnost.
4. Ano, vychovávám své děti k víře.
5. Ano, děti s námi chodí v neděli do kostela a někdy se je snažím posílat i na farní akce pro mládež. Někdy nechtějí jít, ale musí.
6. Asi ano, je to pro mě natolik důležité, že v tomto ohledu nepřipouštím doma žádnou diskusi.
7. Ano, ale poslední slovo stejně máme my s manželem.
8. U nás se o těchto věcech zkrátka nediskutuje. Všichni dobře vědí, že se nemá smysl o tom bavit – že je to daná věc. V neděli se jde do kostela nebo někdy i na jiné akce a hotovo!
9. Poslušnost od dětí v tomto ohledu vyžadují.
10. Předání víry dětem je pro nás s manželem hodně důležité. Pokud by dítě odpadlo od víry, bylo by to pro nás velké zklamání a já bych to asi chápala tak trochu i jako vlastní selhání. S takovou situací se lze jen těžko smířit. Určitě bychom se za dítě v takové situaci hodně modlili.

R5

1. Ano, myslím si, že dítě má určitě právo se v otázkách víry samo rozhodovat.
2. „Láska je víc než režim“ – rozhoduji se v souladu se svým svědomím.
3. Ano, rodiče mají právo sdělovat dětem, jak víru vnímají oni, ale zároveň musí dát dětem svobodu, aby se rozhodly, jestli ji budou chtít sdílet.
4. Ano, své děti k víře vedu, ale zároveň jim dávám svobodu. Jde spíše o představení vlastní víry a otevření možností k svobodnému rozhodnutí.
5. Ano, naše děti se dobrovolně účastí života církve.
6. Ne, k ničemu děti nenutím.
7. Ano, ale nejprve se snažím s nimi tyto věci probrat, říci vlastní názor a poté se děti samy rozhodnou.

8. Ano, postoje děti v těchto otázkách respektuji.
9. Ne, poslušnost nevyžaduji.
10. Předání víry je pro mě určitě hodně důležité. Svoji víru bych chtěla dětem předávat především skrze vlastní praxi. Pokud by děti přešly k jinému náboženství, tolik by mi to nevadilo. Horší by bylo, kdyby se z nich stali ateisté. Pak bychom asi ztratili společnou řeč a společné hodnoty. Důležitější než mít své děti v katolické církvi je pro mě ale to, aby byli v pořádku jako lidé.

R6

1. Ne. Čekat na to, až se dítě rozhodne samo, celkem nikam nevede. Je to nesmysl naší doby, která tvrdí, že si mohu vše vybrat. V křesťanství to stojí jinak – Bůh si vybral člověka a člověk se buď k němu přizná, anebo ne. Uvědomuji si, že děti jsou Božím darem, ale současně i úkolem. Záleží na našem příkladu, jak budou vychovány, jaké hodnoty budou mít v jejich životě rozhodující roli, co pro tyto hodnoty budou schopny obětovat. Od čeho se bude odvíjet základní smysl jejich života, zda bude zakotven v Božím království, k němuž směřujeme. V tom spočívá také naše štěstí, smysl a cíl našeho života – Bůh sám. Mineme-li se s tímto cílem, mineme se též s naším štěstím a smyslem. K tomu chceme vést i naše děti.

Nicméně vše vnímám pouze jako nabídku, ztotožňuji se s názorem, že k víře, tj. k důvěře v Boha nikoho (ani své dítě) přinutit nelze. Důvěra je projevem vztahu. Bůh je pro mne milující bytost. Tento vztah ale nemohu nikomu vnutit.

2. Na základě mého přesvědčení, které jsem popsala v bodě 1.
3. Ano, spíše bych to nazvala povinností.
4. Ano, snažím se.
5. Ano, účastní. Někdy pod tlakem – ale spíš jde o boj s leností, než averze k náboženské praxi.
6. Ano, ale konečné slovo, jak vyplývá z věku (15 let), je stejně na něm, za nohu tam patnáctiletého klacka nedotáhnu.
7. Snažím se vést dialog, obhajovat svá stanoviska, ale uvědomuji si, že rozhodnutí v oblasti víry není vynutitelné, vynutit lze jen vnější souhlas.

8. Na účasti na bohoslužbách trvám zatím nekompromisně – věřím, že skulina je precedentem k následnému vynechávání. Může svobodně vyjádřit, že se mu nechce, a já přiznám, že se mě také někdy nechce, ale trvám na tom, že bohoslužba má přesahující rozměr, který možná ne vždy vidíme a reflektujeme, ale společnou bohoslužbu si přeje sám Bůh.

9. Vyžaduji, ale nevím, jak dlouho se mi to bude ještě dařit. Na druhou stranu zase asi nemá smysl „jít přes mrtvoly“, ale spíše cestou „udržitelného dialogu.“

10. Jde o život mých dětí, takže to jako důležité vnímám. Je to ale Boží věc. Věřím, že je nespustí z očí. Vidí věci z jiného úhlu, neboť stojí mimo čas. Možná se ocitnou na nějaké oklice, která pro jejich další život může být důležitá. Bude to pro mě bolestné, ale budu se za ně modlit a doufat, že se zase k Bohu vrátí.

R7

1. Ano. Když jsme si o tom nedávno povídali, řekly nám, že se dřív necítily příliš svobodné, samy si rozhodnout, jestli budou chodit do kostela a jestli budou „věřící“, protože prý věděly, že by nás to strašně mrzelo, složili bychom za ně mše a modlili se za ně. Teď už prý takový problém nemají. Už jim taky ani nehlídáme intervaly u svátosti smíření, na mši chodí na jinou, než my rodiče. A máme z nich radost.

2. viz výše

3. Ano. Mají právo i povinnost i výsadu to dělat. Když rodič něco považuje za nejdůležitější na světě, jak by se mohl nesnažit předat to těm, které má nejraději?

4. Ano. Od početí s námi chodily děti do kostela. Samy doma zůstat nesměly. Když už by to doma zvládly samy, stejně „musely“ a ani se moc navenek nebránily. Spíš jsme si to s nimi vyříkávali, co nám víra dává a proč nám na víře tolik záleží. Dávali jsme spolu dohromady odpověď na klady a zápory, když někdo věří v Boha a klady a zápory, když někdo nevěří v Boha a vyšlo nám nespočetně víc kladů u víry.

Teď už snad vzaly víru za svou. Občas míváme debaty o víře, nestaví se k ní odmítavě.

5. Dcery se účastní života farnosti, především pak skautských aktivit. Snažíme se je nenutit k ničemu, co není opravdu zásadní věc.
6. Myslím si, že jsme je k těmto věcem nikdy výslovně nenutili.
7. Od puberty se dcery rozhodují postupně už samostatně, i když nejprve společně celou záležitost probereme a teprve potom se rozhodnou.
8. Myslím si, že nutit by se mělo dítě jen do toho, co je v životě podstatné. Za podstatný považuji pouze vztah k Bohu. Jejich víra bude jiná než naše. Nebudou chodit na stejné pobožnosti jako my, ale zase budou mít svoje – třeba Taize, Jump apod. Vztah se nedá vynutit, ale rádi bychom jim ukázali náš vztah k Bohu a přednosti „věření“ oproti „nevěření“. Samozřejmě bych byl rád, aby se děti zúčastňovaly alespoň nedělních bohoslužeb, ale pokud se rozhodnou jinak, nezbyvá mi nic jiného, než to respektovat.
9. Co se týká nedělních bohoslužeb, tak poslušnost až do dospělosti od dětí vyžadují, v ostatních věcech ne.
10. Na to už jsem odpověděl na začátku rozhovoru: u první a druhé otázky.

R8

1. Ano, domnívám se, že se dítě v těchto otázkách může rozhodovat samo.
2. Jsem toho názoru, že víra je Boží dar a dítěti je nutné ukazovat cestu, ale konečné rozhodnutí je mezi ním a Bohem.
3. Rodiče mají v tomto ohledu nejen právo, ale i povinnost.
4. Ano, vychovávám.
5. Ano, naše děti se účastní dobrovolně života farnosti.
6. Myslím, že to není tlak, ale je to spíše nabídka nebo připomínání a doporučování některých aktivit.
7. Ano, myslím si, že ano.
8. Máme tři děti – 15, 17 a 19 let a k takové situaci zatím u nás naštěstí nedošlo. Kdyby došlo, muselo by dítě svůj postoj racionálně obhájit. Lenost nebo televizní seriál v době bohoslužby by rozhodně neměly šanci jejich neúčast na bohoslužbě obhájit.
9. Ano, vyžadujeme.
10. Je to velmi důležité, protože moje životní zkušenost ukazuje obrovské zvětšení veškerých dimenzí života právě díky víře. Na odpadnutí bych

reagoval snahou toto vysvětlit a ukázat na jasných příkladech, ale na druhou stranu je mi jasné, že konečné rozhodnutí musí udělat dítě samo.

R9

1. Ano, určitě má.
2. Myslím si, že nesvoboda nic neřeší, jen dítěti cestu ke skutečnému rozhodnutí se pro víru komplikuje.
3. Ano, ale je to i povinnost z lásky, protože mu nemají co dát lepšího.
4. Ano, vychovávám.
5. Ano, naše děti se účastní – někdy dobrovolně, jindy ne.
6. Někdy ano – jde hlavně o nabízení a připomínání.
7. Dávám doporučení, předkládám své názory, vysvětluji – ale rozhodnutí je na dítěti.
8. Naštěstí u nás nic takového nenastalo. Jejich postoj bych asi respektovala s tím, že bych jim dávala najevo, že tím o něco podstatného přicházejí.
9. U návštěvy nedělních bohoslužeb poslušnost bezpodmínečně vyžadují, u farních akcí ne. Například ke zpovědi děti vyzývám, ale nechávám rozhodnutí na nich.
10. Je to pro mě velmi důležité. Reagovala bych modlitbou, vysvětlováním svých postojů. Poprosila bych je také, aby to co jim vadí, konzultovaly s vhodným duchovním, aby to rozhodnutí bylo na základně skutečného vědění a ne jen dojmů – a tak mohlo být skutečně svobodné. Snažila bych se je také dostat do party věřících vrstevníků, aby nevypadly z této společnosti a měly případně snazší cestu zpět.

R10

1. Ano, od určitého věku jí dítě má – zhruba od skončení povinné školní docházky.
2. Myslím si, že každý člověk je odpovědný sám za sebe a má svobodu.
3. Ano, považuji to dokonce za jejich povinnost.
4. Ano, vychovávám.
5. Ano, účastní. Někdy chodí dobrovolně, jindy ne.

6. Dnes už ne. Dětem je dnes 16 a 17 let – do věku šestnácti let jsem na ně tlak vyvíjela.
7. Dnes už ano, když byly mladší, tak ne.
8. Dnes už je nenutím do ničeho. Od jejich šestnácti let postupně rozvolňuji nastavená pravidla a snažím se děti v jejich postojích respektovat, i když to není pro mě vždycky jednoduché.
9. Do šestnácti let jsem u dětí v tomto ohledu poslušnost vyžadovala, nyní už ne.
10. Je to pro mě velmi důležité. Domnívám se, že víra v Boha je největší výhra mého života. Jestliže chci pro své děti to nejlepší, pak tedy bych jim přála, aby to měly také tak. Modlím se za ně.